

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Т.Г. ШЕВЧЕНКА
Факультет початкового навчання
Кафедра слов'янської філології

Г.І. Гладіна, Л.Г. Райська

ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ
ЗА КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ

Методичний посібник

Чернігів
2007

УДК 81'342+81'35:811.161.2 (075)
ББК Ш 141.1-923.2
Г 52

Рецензенти: *Сеніна В.К.*, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри слов'янської філології;
Гурин В.М., учитель початкових класів вищої
категорії, ліцей № 15, м. Чернігів.

Гладіна Г.І., Райська Л.Г.

Г 52 Вивчення синтаксису сучасної української літературної мови за кредитно-модульною системою: Методичний посібник.
– Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет,
2007. – 92 с.

У посібнику подано методичні рекомендації щодо вивчення синтаксису сучасної української літературної мови за кредитно-модульною системою на факультеті початкового навчання ЧДПУ. Зміст посібника містить програмні питання з синтаксису української мови, робочий план курсу, плани лекцій та практичних занять, схеми синтаксичного розбору словосполучення та речення різних типів; зразки завдань для самостійної роботи, контрольної роботи; тести для контролю знань із синтаксису, теми рефератів і виступів, критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів за кредитно-модульною системою навчання, питання до заліку та екзамену.

Для викладачів української мови та студентів вищих навчальних закладів, а також усіх, хто прагне поглибити свої знання з української мови.

УДК 81'342+81'35:811.161.2 (075)
ББК Ш 141.1-923.2

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри слов'янської філології Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка (протокол № 1 від 30.08.2007 р.)

© Гладіна Г.І., Райська Л.Г., 2007

АНОТАЦІЯ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Увесь навчальний матеріал V та VI семестрів розподілено на 4 модулі, відповідно до кількості годин, які відводяться на вивчення курсу „Синтаксис сучасної української мови”, а саме: 2 модулі в V семестрі („Синтаксис простого речення”) і 2 модулі в VI семестрі („Синтаксис складного речення”).

Змістові модулі розподілені за темами:

V семестр (16/24 ауд. год. + 21 с/р)

Синтаксис простого речення

Модуль I

Речення і словосполучення як синтаксичні одиниці. Просте двоскладне речення. Головні члени речення. Односкладні речення. Другорядні члени речення.

Модуль II

Двоскладні й односкладні речення. Синтаксично нечленовані речення. Просте ускладнене речення.

VI семестр (24/20 ауд. год. + 22 с/р)

Синтаксис складного речення

Модуль III

Складне речення. Типи складного речення. Складносурядні речення. Складнопідрядні речення.

Модуль IV

Складнопідрядні речення з кількома підрядними. Складні речення з сурядністю і підрядністю. Безсполучникові складні речення. Складні речення, у яких комбінуються сполучниковий і безсполучниковий зв'язки. Складне синтаксичне ціле. Абзац. Пряма мова. Пунктуація.

Вивчення розділу „Синтаксис сучасної української мови” передбачає з'ясування закономірностей будови синтаксичних одиниць, особливостей їх функціонування у зв'язному мовленні.

Курс зорієнтований на формування у майбутніх учителів початкових класів теоретичних знань про специфіку слововживання в українській мові, національну своєрідність побудови словосполучень, речень, їх роль у стилістичній структурі тексту; розвиток лінгвістичного мислення студентів. Завдання курсу – допомогти студентам опанувати синтаксичні норми сучасної української літературної мови, оволодіти культурою усного і писемного мовлення на синтаксичному рівні.

Вирішення цих проблем забезпечує формування умінь:

- вільно робити лінгвістичний аналіз словосполучення;
- вільно робити синтаксичний розбір речення;
- креслити схеми складних синтаксичних конструкцій;
- уміло формулювати висловлювання, відповідно до певної мовленнєвої ситуації;
- грамотно розставляти пунктуаційні знаки.

РОБОЧИЙ ПЛАН
з курсу „Синтаксис сучасної української літературної мови”
для студентів III курсу факультету
початкового навчання денної форми навчання

Зміст курсу: Синтаксис словосполучення. Синтаксис простого речення. Синтаксис складного речення. Синтаксис складного синтаксичного цілого. Пунктуація.

Мета вивчення курсу – опанування теоретичних засад синтаксису сучасної української літературної мови, оволодіння синтаксичними та пунктуаційними нормами української мови, розвиток культури усного і писемного зв'язного мовлення.

Кількість годин **V семестр:**
Лекційних – 16
Практичних – 24
Самостійна робота – 21

VI семестр:
Лекційних – 24
Практичних – 20
Самостійна робота – 22

Форми контролю **V семестр:**
Модульний контроль:
• контрольна робота
• залік

VI семестр:
Модульний контроль:
• контрольна робота
• екзамен

Розподіл балів за модулями

Модуль I – 25 балів
Модуль II – 25 балів
Модуль III – 25 балів
Модуль IV – 25 балів

Всього:
100 балів

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ МОДУЛІВ

	Модуль I	Модуль II	Модуль III	Модуль IV
Відповіді на практичних заняттях	12 балів (по 2 бали за кожне заняття)	12 балів (по 2 бали за кожне заняття)	10 балів (по 2 бали за кожне заняття)	10 балів (по 2 бали за кожне заняття)
Ведення конспектів лекцій	2 бали	2 бали	2 бали	2 бали
Самостійна робота	3 бали	3 бали	4 бали	4 бали
Модульний контроль (тестування, контрольна робота)	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів
Наукова робота (написання рефератів, участь в олімпіадах, конференціях)	3 бали	3 бали	4 бали	4 бали
Всього балів	25 балів	25 балів	25 балів	25 балів

Критерії оцінювання знань студентів

Оцінка ECTS	Оцінка (за національною шкалою)	Сума балів
A	5 (відмінно)	90-100
B, C	4 (добре)	75-89
D, E	3 (задовільно)	60-74
FX	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання	35-59
F	2 (незадовільно) з обов'язковим повторним складанням	0-34

Значення оцінки за шкалою ECTS

A	(Відмінно)	90-100	Робота з мінімальною кількістю помилок
B	(Дуже добре)	83-89	Вище середнього стандарту, але з деякими помилками
C	(Добре)	75-82	В цілому хороша робота, але з помилками
D	(Задовільно)	68-74	Пристойно, але із значною кількістю помилок
E	(Достатньо)	60-67	Відповідає мінімальним вимогам
FX	(Недостатньо)	35-59	Необхідно виконати певну додаткову роботу для успішного складання (доопрацювати)
F	(Не прийнято)	0-34	Необхідна значна подальша робота (перескладання)

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
„Синтаксис сучасної української літературної мови”
за кредитно-модульною системою

	Змістовий модуль (теми)	Кількість годин			
		лекц.	практ.	самост. роб.	всього
V семестр					
Модуль I					
1.	Синтаксис. Речення як основна синтаксична одиниця.	2	2	2	6
2.	Словосполучення.	2	2	2	6
3.	Просте двоскладне речення. Головні члени двоскладного речення.	2	2	2	6
4.	Однокладні речення.	2	2	2	6
5.	Другорядні члени речення.	2	4	2	8
Модуль II					
6.	Неповні речення. Синтаксично нечленовані речення. Синтаксичне й актуальне членування речення. Порядок слів у реченні.	2	2	2	6
7.	Просте ускладнене речення. Однорідні члени речення.	2	2	2	6
8.	Речення з відокремленими другорядними членами. Уточнювальні слова і звороти. Вставні і вставлені конструкції. Звертання.	2	8	7	17
	Всього годин за V семестр:	16	24	21	61
VI семестр					
Модуль III					
1.	Складне речення. Складносурядні речення.	2	4	2	8
2.	Складнопідрядні речення. Принципи класифікації СПР. Сполучники і сполучні слова у СПР. Структурно-семантична класифікація СПР.	8	6	8	22
Модуль IV					
3.	Складнопідрядні речення з кількома підрядними.	4	2	2	8
4.	Безсполучникові складні речення. Пунктуація у БСР. Складні безсполучникові багатоконпонентні речення.	4	2	2	8
5.	Складні синтаксичні конструкції. Період.	2	2	4	8
6.	Складне синтаксичне ціле. Абзац.	2	2	2	6
7.	Пунктуація. Принципи української пунктуації. Система розділових знаків. Функції розділових знаків у структурно-інтонаційній організації тексту.	2	2	2	6
	Всього годин за VI семестр:	24	20	22	66

ПЛАН ЛЕКЦІЙ

V семестр

Лекція 1

Тема: Синтаксис. Речення як основна синтаксична одиниця

План

1. Основні підходи до визначення синтаксису.
2. Зв'язок синтаксису з іншими розділами мовознавства.
3. Одиниці синтаксису української мови.
4. Засоби вираження синтаксичних значень в українській мові.
5. Речення в історії вітчизняної синтаксичної науки.
6. Речення і судження.
7. Основні ознаки речення.
8. Предикативність і модальність речення. Мовні засоби вираження модальності.
9. Модальні типи речення.
10. Окличні речення.

Література

1. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. – К.: Вища шк., 1989. – С. 199-207.
2. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. II. – Чернігів, 2002. – С. 5-13.
3. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища шк., 1987. – С. 253-262.
4. Дудик П.С. Питальні речення і питальні слова-речення // Українська мова і література в школі. – 1975. – №1 – С. 26-36.
5. Дудик П.С. Стилістика української мови. – К.: Академія, 2005. – С. 226-233.
6. Єрмоленко С. Нові підходи у вивченні простого речення (вища школа) // Укр. мова і л-ра в школі. – 2005. – № 2. – С. 54-58.
7. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: НМК ВО, 1992. – С. 5-33.
8. Непийвода В.Ф. Робота над інтонацією під час вивчення синтаксису простого речення // Українська мова і література в школі. – 1978. – № 7. – С. 73-79.
9. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – Харків: Основа, 1992. – С. 13-18.
10. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища школа, 1994. – С. 5-18.
11. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 303-305, 308-315.
12. Сучасна українська мова: Синтаксис / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 219-227, 237-244.
13. Сучасна українська мова: Синтаксис / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 1994. – С. 5-20.
14. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С. 43-66.
15. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 473-483.

Лекція 2

Тема: Словосполучення

План

1. Словосполучення в історії мовознавчої науки.
2. Класифікація словосполучень:
 - а) за складом;
 - б) за ступенем семантичного злиття компонентів;
 - в) за морфологічним вираженням стрижневого слова;
 - г) за характером синтаксичних відношень.
3. Види зв'язку слів у словосполученні.
4. Вияв у словосполученні національної специфіки мови.

Література

1. Алефіренко М.Ф. Співвідношення синтаксичних і фразеологічних словосполучень // Укр. мова і л-ра в школі. – 1983. – № 12. – С. 37-42.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С. 181-213.
3. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. – К.: Вища шк., 1989. – С. 190-198.
4. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. II. – Чернігів, 2002. – С. 32-60, 60-82.
5. Горпинич В.О. Нерозкладні синтаксичні словосполучення в українській мові // Укр. мова і л-ра в школі. – 1988 – № 7. – С. 65-70.
6. Долоенко М.Т., Дацюк І.І., Квашук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища шк., 1987. – С. 249-253.
7. Ісак Наталія. Словосполучення в курсі шкільного синтаксису // Дивослово. – 2006. – № 10. – С. 2-6.
8. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К., 1995. – С. 44-58.
9. Квашук А. Словосполучення // Дивослово. – 1996. – № 11. – С. 37-38.
10. Лінгвістичний аналіз: Практикум / За ред. Г.Р. Передрій. – К.: Академія, 2005. – С. 115-120.
11. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – Харків: Основа, 1992. – С. 8-13.
12. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – Київ: Вища школа, 1994. – С. 55-68.
13. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 305-308.
14. Сучасна українська мова: Синтаксис / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 1994. – С. 21-33.
15. Юшук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 461-472.

Лекція 3

Тема: Просте двоскладне речення. Головні члени двоскладного речення

План

1. Типи речень.
2. Просте двоскладне речення.
3. Предикативний центр простого двоскладного речення.
4. Непоширені і поширені прості двоскладні речення.
5. Види підмета.
6. Типи присудків та способи їх вираження.
7. Синтаксичний зв'язок головних членів двоскладного речення.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С. 72-81.
2. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. II. – Чернігів, 2002. – С. 82-104, 104-112.
3. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Квашук А.Г. Сучасна українська мова. – К: Вища шк., 1987. – С. 263-272.
4. Іваницька Н.Л. Непоширене речення в українській мові // Укр. мова і л-ра в школі. – 1994. – № 2. – С. 31-34.
5. Іваницька Н.Л. Синтаксис простого речення: Складні випадки аналізу. – К.: Вища шк., 1989. – С. 39-56.
6. Козачук Г.О. Підмети, виражені словосполученнями // Укр. мова і л-ра в школі. – 1982. – № 1. – С. 36-39.
7. Слинько І.І. Типи простих речень // Укр. мова і л-ра в школі. – 1977. – № 9. – С. 51-59.
8. Слинько І.І. Поняття про речення та його головні члени в шкільному курсі мови // Укр. мова і л-ра в школі. – 1976. – № 6. – С. 46-56.
9. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К., 2001. – С. 244-252.
10. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 315-320.
11. Христіанінова Р.О. Просте речення в шкільному курсі української мови. Посібник для вчителя. – К., 1991. – С. 6-16, 21-27, 30-39.
12. Шелехова Галина. Двоскладне просте речення // Дивослово. – 1995. – № 3. – С. 31-34.
13. Шульжук К.Ф. Розмежування типів простого речення // Укр. мова і л-ра в школі. – 1982. – № II. – С. 60-64.
14. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С. 67-84.
15. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 484-494.

Лекція 4

Тема: Односкладні речення

План

1. Поняття про односкладні речення.
2. Односкладні речення в історії вітчизняного синтаксису.
3. Типи односкладних речень:
 - а) означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові речення та способи вираження в них головного члена;
 - б) безособові речення, їх різновиди;
 - в) інфінітивні речення;
 - г) номінативні речення, їх різновиди.
4. Стилістичні функції односкладних речень.

Література

1. Баранник Наталія. Функціонально-стилістичний підхід до вивчення односкладних речень // Дивослово. – 2006. – № 3. – С. 27-29.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С. 81-83, 98-100.
3. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища шк., 1987. – С. 279-283.
4. Дудик П.С. Стилістика української мови. – К.: Академія, 2005. – С. 238-249.
5. Іваненко З.І. Односкладні речення як синонімічні паралелі двоскладних // Укр. мова і л-ра в школі. – 1985. – № 8. – С. 38-43.
6. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: Либідь, 1995. – С. 110-129.
7. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови. – К.: Вища шк., 1978. – С. 222-241.
8. Кондратьєва Галина. Вивчення узагальнено-особових речень // Дивослово. – 1995. – № 3. – С.35-37.
9. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – К.: Основа, 1992. – С. 47-52.
10. Пономарів Олександр. Стилістика сучасної української мови. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – С. 164-178.
11. Рибіна І. Стилістичні функції безособових речень // УМЛШ. – 2006. – № 6. – С. 35-37.
12. Сидоренко В.С. Вивчення односкладних простих речень // Укр. мова і л-ра в школі. – 1988. – № 6. – С. 50-58.
13. Скрипник Любов. Односкладні речення (Уроки в педагогічному коледжі) // Дивослово. – 2005. – № 9. – С. 7-10.
14. Слинко І.І., Гуйванок Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С.210-217, 239-243, 260-285.
15. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 262-269.
16. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.112-132.
17. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 502-510.

Лекція 5

Тема: Другорядні члени речення

План

1. Загальні питання виділення другорядних членів речення.
2. Морфологізовані і неморфологізовані другорядні члени речення.
3. Означення. Узгоджені і неузгоджені означення. Способи їх вираження.
4. Прикладка як особлива форма означення. Написання прикладки.
5. Додаток. Прямий і непрямий додатки.
6. Обставини. Види обставин за значенням і способом вираження.
7. Синкретичні другорядні члени речення.
8. Детермінанти.
9. Парцельовані другорядні члени речення.

Література

1. Безпояско О.К. Інфінітив у функції другорядних членів речення // УМЛШ. – 1984. – № 3. – С.51-53.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – С. 240-243.
3. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. II. – Чернігів, 2002. – С. 112-132.
4. Горпинич В.О. Кратний називний у функції неузгодженого означення // УМЛШ. – 1991. – № 9. – С. 38-42.
5. Іваницька Н.Л. Синтаксис простого речення: Складні випадки аналізу. – К.: Вища шк., 1989. – С. 56-61.
6. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: Либідь, 1995. – С. 58-74.
7. Козачук Г.О. Багатослівні члени речення // УМЛШ. – 1990. – № 12. – С. 52-59.
8. Лінгвістичний аналіз: Практикум / За ред. Г.Р. Передрій. – К.: Академія, 2005. – С. 128.
9. Сучасна українська мова: Синтаксис / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 1994. – С. 57-69.
10. Український правопис. – 4 вид. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 33-34.
11. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С. 84-111.
12. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 512-523.

Лекція 6

Тема: Неповні речення. Синтаксично нечленовані речення. Синтаксичне й актуальне членування речення

План

1. Двоскладні й односкладні неповні речення.
2. Різновиди неповних речень.
3. Еліптичні речення.

4. Синтаксично нечленовані речення, їх різновиди.
5. Вокативні речення.
6. Незакінчені речення.
7. Синтаксичне й актуальне членування речення.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С. 145-154.
2. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова. – К.: Вища шк., 1989. – С. 240-243.
3. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища шк., 1987. – С. 283-290.
4. Дудик П.С. Стилїстика української мови. – К.: Академія, 2005. – С. 259-264.
5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 332-334.
6. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: Либідь, 1995. – С. 130-141, 157-160.
7. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За ред. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1972. – С. 262-309.
8. Сучасна українська мова: Синтаксис / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 1994. – С. 36-38, 77-81.
9. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.132-149.
10. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 510-511, 525-529.

Лекція 7

Тема: Ускладнене речення. Однорідні члени речення

План

1. Загальна характеристика простого ускладненого речення.
2. Поняття про однорідні члени речення.
3. Засоби вираження однорідності.
4. Сурядні сполучники при однорідних членах речення.
5. Однорідні й неоднорідні означення.
6. Узагальнюючі слова при однорідних членах речення.
7. Пунктуація в реченнях з однорідними членами.
8. Стилїстичні особливості речень з однорідними членами.

Література

1. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. – Київ, 1989. – С. 247-259.
2. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилїстики. – Ч. II. – Чернігів, 2002. – С. 132-151.
3. Заболотний Олександр. Особливості узгодження присудка в числі з рядом однорідних підметів // Дивослово. – 2003. – № 9. – С. 32-33.

4. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови. – К., 1978. – С. 251-271.
5. Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. – К., 1993. – С. 188-197.
6. Сучасна українська літературна мова / За редакцією М.Я. Плющ. – К.: Вища школа, 1994. – С. 336-340.
7. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либiдь, 2001. – С. 273-280.
8. Український правопис. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 129-132, 144, 146.
9. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – К., 2000. – С. 534-540.
10. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.152-160.
11. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либiдь, 2004. – С. 531-540.

Лекція 8

Тема: Речення з відокремленими другорядними членами

План

1. Поняття про відокремлення.
2. Умови відокремлення.
3. Відокремлені означення.
4. Відокремлені прикладки.
5. Відокремлення обставин.
6. Відокремлені додатки.
7. Уточнювальні слова і звороти у складі простого речення.
8. Пунктуація при відокремлених членах речення.

Література

1. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. II. – Чернігів, 2002. – С. 132-151.
2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: Либiдь, 1995. – С. 75-90.
3. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994 – С. 340-347.
4. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либiдь, 2001. – С. 280-291.
5. Сучасна українська мова: Синтаксис / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либiдь, 1994. – С. 91-105.
6. Український правопис. – 4 вид. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 135-139.
7. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – К.: Літера, 2000. – С. 544-559.
8. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С. 160-166.
9. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либiдь, 2004. – С. 541-551.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

V семестр

Модуль I

Практичне заняття № 1

Тема: Речення як синтаксична одиниця

План

1. Засоби вираження синтаксичних значень в українській мові.
2. Основні підходи до визначення речення.
3. Ознаки речення. Речення і судження.
4. Класифікація речень за метою висловлювання.
5. Окличні речення.
6. Сміслові, структурні та інтонаційні особливості речень різного типу, їх стилістичне використання.
7. Аналіз речення.

Основна література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова – К.: Вища шк., 1987. – С. 253-262.
2. Дудик П.С. Стилїстика української мови. – К.: Академія, 2005. – С. 226-233.
3. Єрмоленко С. Нові підходи у вивченні простого речення (вища школа) // Укр. мова і л-ра в школі. – 2005. – № 2. – С. 54-58.
4. Плисок К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – Харків: Основа, 1992. – С. 13-18.
5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994 – С. 303-305, 308-315.
6. Сучасна українська мова: Синтаксис / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 219-227, 237-244.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С. 43-66.
8. Юшук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 473-483.

Додаткова література

1. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. II. – Чернівці, 2002. – С. 60-67.
2. Дудик П.С. Питальні речення і питальні слова – речення // Українська мова і література в школі. – 1975. – №1 – С. 26-36.
3. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – Київ: НМК ВО, 1992. – С. 5-33.
4. Непійвода В.Ф. Робота над інтонацією під час вивчення синтаксису простого речення // Українська мова і література в школі. – 1978. – № 7. – С. 73-79.
5. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – Київ: Вища школа, 1994. – С. 5-18.
6. Сучасна українська мова: Синтаксис / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 1994. – С. 5-20.

Виконати вправи: №№403, 404, 405 // М.Я.Плющ, О.І.Леуга, Н.П.Гальона. Сучасна українська літературна мова: Зб. вправ. – К.: Вища шк., 1995. – С. 159-161.

Практичне заняття № 2

Тема: Словосполучення

План

1. Суперечності у вченні про словосполучення.
2. Вияв у словосполученні національної специфіки мови.
3. Відмежування синтаксичних словосполучень від лексичних і фразеологічних.
4. Прості і складні словосполучення.
5. Типи синтаксичних відношень у словосполученні: атрибутивні, об'єктні, обставинні.
6. Види синтаксичного зв'язку між словами: узгодження, керування, прилягання.
7. Типи словосполучень за характером стрижневого слова.
8. Повний розбір словосполучення.

Основна література

1. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. II. – Чернігів, 2002. – С. 32-60.
2. Горпинич В.О. Нерозкладні синтаксичні словосполучення в українській мові // Укр. мова і л-ра в школі. – 1988. – № 7. – С. 65-70.
3. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища шк., 1987. – С. 249-253.
4. Кващук А. Словосполучення // Дивослово. – 1996. – № 11. – С.37-38.
5. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – Харків: Основа, 1992. – С. 8-13.
6. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 305-308.
7. Сучасна українська мова: Синтаксис / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 1994. – С. 21-33.
8. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 461-472.

Додаткова література

1. Алефіренко М.Ф. Співвідношення синтаксичних і фразеологічних словосполучень // Укр. мова і л-ра в школі. – 1983. – № 12. – С. 37-42.
2. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. – К.: Вища шк., 1989. – С. 190-198.
3. Ісак Наталія. Словосполучення в курсі шкільного синтаксису // Дивослово. – 2006. – № 10. – С. 2-6.
4. Лінгвістичний аналіз: Практикум / За ред. Г.Р. Передрій. – К.: Академія, 2005. – С. 115-120.
5. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання. – К.: Вища школа, 1994. – С. 55-68.

Виконати вправи: №№ 386, 387, 390, 393 // Сучасна українська літературна мова: Зб. вправ / М.Я. Плющ, О.І. Леута, Н.П. Гальона. – К.: Вища шк., 1995. – С. 153-155.

Практичне заняття № 3

Тема: Просте двоскладне речення. Головні члени речення

План

1. Типи простих речень.
2. Підмет, його види.
3. Простий присудок, способи його вираження.
4. Складені іменний і дієслівний присудки, їх структурні особливості.
5. Синтаксичний зв'язок головних членів двоскладного речення.
6. Непоширені і поширені двоскладні речення.
7. Складні випадки аналізу головних членів речення.

Основна література

1. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. II. – Чернігів, 2002. – С. 82-104, 104-112.
2. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища шк., 1987. – С. 263-272.
3. Іваницька Н.Л. Синтаксис простого речення: Складні випадки аналізу. – К.: Вища шк., 1989. – С. 39-56.
4. Козачук Г.О. Підмети, виражені словосполученнями // Укр. мова і л-ра в школі. – 1982. – № I. – С. 36-39.
5. Шульжук К.Ф. Розмежування типів простого речення // Укр. мова і л-ра в школі. – 1982. – № II. – С. 60-64.
6. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 484-494.

Додаткова література

1. Іваницька Н.Л. Непоширене речення в українській мові // Укр. мова і л-ра в школі. – 1994. – № 2. – С. 31-34.
2. Слинько І.І. Поняття про речення та його головні члени в шкільному курсі мови // Укр. мова і л-ра в школі. – 1976. – № 6. – С. 46-56.
3. Слинько І.І. Типи простих речень // Укр. мова і л-ра в школі. – 1977. – № 9. – С. 51-59.
4. Христіанінова Р.О. Просте речення в шкільному курсі української мови. Посібник для вчителя. – К., 1991. – С. 6-16, 21-27, 30-39.
5. Шелехова Галина. Двоскладне просте речення // Дивослово. – 1995. – № 3. – С. 31-34.

Виконати вправи: №№ 406, 411, 414 // Сучасна українська літературна мова: Зб. вправ / М.Я. Плющ, О.І. Леута, Н.П. Гальона. – К.: Вища шк., 1995. – С. 162-166.

Практичне заняття № 4

Тема: Односкладні речення

План

1. Типи односкладних речень:
 - а) означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові речення та способи вираження в них головного члена;
 - б) безособові речення, їх різновиди;
 - в) інфінітивні речення;
 - г) номінативні речення, їх значення і різновиди.
2. Стилiстичні функції односкладних речень.
3. Розбір односкладних речень.

Основна література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К: Вища шк., 1987. – С. 279-283.
2. Дудик П.С. Стилiстика української мови. – К.: Академія, 2005. – С. 238-249.
3. Коваль А.П. Практична стилiстика сучасної української мови. – К: Вища шк., 1978. – С. 222-241.
4. Пономарів Олександр. Стилiстика сучасної української мови. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – С. 164-178.
5. Рибіна І. Стилiстичні функції безособових речень // УМЛШ. – 2006. – № 6. – С. 35-37.
6. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 262-269.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С. 112-132.
8. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 502-510.

Додаткова література

1. Баранник Наталія. Функціонально-стилiстичний підхід до вивчення односкладних речень // Дивослово. – 2006. – № 3. – С. 27-29.
2. Іваненко З.І. Односкладні речення як синонімічні паралелі двоскладних // Укр. мова і л-ра в школі. – 1985. – № 8. – С. 38-43.
3. Кондратьєва Галина. Вивчення узагальнено-особових речень // Дивослово. – 1995. – № 3. – С.35-37.
4. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – К.: Основа, 1992. – С. 47-52.
5. Сидоренко В.С. Вивчення односкладних простих речень // Укр. мова і л-ра в школі. – 1988. – № 6. – С. 50-58.
6. Скрипник Любова. Односкладні речення (Уроки в педагогічному коледжі) // Дивослово. – 2005. – № 9. – С. 7-10.
7. Слинько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови. – К.: Вища шк., 1994. – С. 210-217, 239-243, 260-285.

Виконати вправи: №№ 451, 455, 457, 460, 463 // Сучасна українська літературна мова: 36. вправ / М.Я. Плющ, О.І. Леута, Н.П. Гальона. – К.: Вища шк., 1995. – С. 186-193.

Практичне заняття № 5

Тема: Другорядні члени речення. Означення

План

1. Узгоджені і неузгоджені означення, способи їх вираження.
2. Принципи аналізу неузгоджених означень.
3. Прикладка як особлива форма означення.
4. Прикладка і складне слово.
5. Написання прикладки.
6. Розбір атрибутивних словосполучень.

Основна література

1. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. II. – Чернігів, 2002. – С. 112-132.
2. Горпинич В.О. Кратний називний у функції неузгодженого означення // Укр. мова і література в школі. – 1991. – № 9. – С. 38-42.
3. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища шк., 1987. – С. 274-277.
4. Козачук Г.О. Багатослівні члени речення // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 12. – С. 52-59.
5. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 253-256.
6. Український правопис / АН України, Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні, Інститут української мови – 4-ге вид., випр. і доп. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 33-34.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С. 95-100.
8. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 515-519.

Додаткова література

1. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. – К.: Вища шк., 1989. – С. 226-231.
2. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – К.: Основа, 1992. – С. 38-39, 43-45.
3. Чопик Я.М. Неузгоджені означення і принципи їх аналізу // Укр. мова і література в школі. – 1985. – № 12. – С. 35-42.
4. Явір В.В. Неузгоджені означення, виражені непрямыми відмінками іменників, та їх стилістичні особливості // Укр. мова і література в школі. – 1975. – № 11. – С. 42-49.

Виконати вправи: №№ 423, 424, 425, 432 // Сучасна українська літературна мова: Зб. вправ / М.Я. Плющ, О.І. Леута, Н.П. Гальона. – К.: Вища шк., 1995. – С. 170-175.

Практичне заняття № 6

Тема: Додаток. Обставини. Контрольна робота

План

1. Додаток як синтаксичне вираження об'єкта. Прямий і непрямий додатки.
2. Придієслівні і приіменні додатки.
3. Вираження додатка нерозкладним сполученням слів.
4. Обставини. Види обставин за значенням і способом вираження.
5. Складні випадки аналізу другорядних членів речення.
6. Модульний контроль (контрольна робота).

Основна література

1. Безпояско О.К. Інфінітив у функції другорядних членів речення // УМЛШ. – 1984. – № 3. – С.51-53.
2. Іваницька Н.Л. Синтаксис простого речення: Складні випадки аналізу. – К.: Вища шк., 1989. – С. 56-61.
3. Потеха Л.І. Складні випадки розмежування додатка і обставин // УМЛШ. – 1983. – № 8. – С. 29-32.
4. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 321-326.
5. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 256-261.
6. Явір В.В. Складні випадки визначення членів речення, виражених словосполученням // УМЛШ. – 1986. – № 5. – С. 27-30.

Додаткова література

1. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. – К.: Вища шк., 1989. – С. 231-239.
2. Сучасна українська літературна мова / Медушевський А.П., Лобода В.В., Марченко Л.М., Плющ М.Я. – К.: Вища шк., 1975. – С. 326-328, 332-337.
3. Терлак З.М. Залежний від прикметника додаток і способи його вираження // УМЛШ. – 1982. – № 8. – С. 70-73.

Виконати вправи: №№ 435,437,442,449 // Сучасна українська літературна мова: Зб. вправ / М.Я. Плющ, О.І. Леуга, Н.П. Гальона. – К.: Вища шк., 1995. – С. 176-185.

Модуль II

Практичне заняття № 7

Тема: Двоскладні й односкладні неповні речення. Синтаксично нечленовані речення. Порядок слів у реченні

План

1. Функції та структурні різновиди двоскладних й односкладних неповних речень.
2. Особливості пунктуації в неповних реченнях.
3. Уживання неповних речень у різних стилях мови.

4. Еліптичні речення.
5. Синтаксично нечленовані речення /слова-речення/.
6. Основні функції порядку слів у простому реченні.
7. Аналіз простих речень різних типів.

Основна література

1. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. – К.: Вища школа, 1989. – С. 240-246.
2. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. II. – Чернівці, 2002. – С. 5-13.
3. Дудик П.С. Стилістика української мови. – К.: Академія, 2005. – С. 259-264.
4. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. – К.: Либідь, 1993. – С. 164-178.
5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 332-334.
6. Шульжук К.Ф. Розмежування типів простого речення // УМЛШ. – 1982. – № 11. – С. 60-64.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.132-149.
8. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 510-511, 524-529.

Додаткова література

1. Лінгвістичний аналіз: Практикум / За ред. Г.Р. Передрій. – К.: Академія, 2005. – С. 121, 128.
2. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За ред. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1972. – С. 262-306.

Виконати вправи: №№ 464, 465, 466 // Сучасна українська літературна мова: Зб. вправ / М.Я. Плющ, О.І. Леуга, Н.П. Гальона. – К.: Вища шк., 1995. – С. 194-196.

Практичне заняття № 8

Тема: Ускладнене речення. Однорідні члени речення

План

1. Розмежування простого неускладненого та простого ускладненого речень.
2. Засоби вираження однорідності.
3. Сурядні сполучники при однорідних членах речення.
4. Однорідні й неоднорідні означення.
5. Узагальнюючі слова при однорідних членах речення.
6. Пунктуація в реченнях з однорідними членами.
7. Стилістичні особливості речень з однорідними членами.

Основна література

1. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. II. – Чернівці, 2002. – С. 132-151.
2. Заболотний Олександр. Особливості узгодження присудка в числі з рядом однорідних підметів // Дивослово. – 2003. – № 9. – С. 32-33.
3. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. – К., 1993. – С. 188-197.

4. Сучасна українська літературна мова / За редакцією М.Я. Плющ. – К.: Вища школа, 1994. – С. 336-340.
5. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 273-280.
6. Український правопис. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 129-132, 144, 146.
7. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – К., 2000. – С. 534-540.
8. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 531-540.

Додаткова література

1. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. – К., 1989. – С. 247-259.
2. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови. – К., 1978. – С. 251-271.

Виконати вправи: №№ 470, 472, 473, 474, 477 // Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 199-203.

Практичні заняття № 9-10

Тема: Відокремлені члени речення

План

1. Умови відокремлення другорядних членів речення.
2. Відокремлені означення.
3. Відокремлені прикладки.
4. Відокремлені обставини.
5. Відокремлені додатки.
6. Аналіз речень з відокремленими другорядними членами.

Основна література

1. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. II. – Чернігів, 2002. – С. 132-151.
2. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К., 1987. – С. 295-299.
3. Слинько І.І. Сполучникові конструкції у відокремлених зворотах // Мовознавство. – 1992. – № 5. – С. 61-65.
4. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 280-291.
5. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – К., 2000. – С. 544-550.
6. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.160-166.
7. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 541-552.

Додаткова література

1. Дацюк Іван. Формування пунктуаційних навичок в учнів 8 класу під час вивчення теми „Речення з відокремленими членами” // Дивослово. – 1995. – № 1.

Виконати вправи: №№ 479, 480, 481, 482, 484, 485 // Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 204-207.

Практичне заняття № 11

Тема: Ускладнене речення

План

1. Уточнюючі слова і звороти у складі простого речення.
2. Вставні і вставлені конструкції.
3. Звертання.
4. Вокативні речення.
5. Пунктуація в ускладненому реченні.
6. Повний синтаксичний аналіз простого ускладненого речення.

Основна література

1. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. – К., 1989. – С. 276-279.
2. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. II. – Чернігів, 2002. – С. 151-170.
3. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К., 1987. – С. 300-302.
4. Єрмоленко Світлана. Вивчення простих ускладнених речень у вищих навчальних закладах // Дивослово. – 2003. – № 11. – С. 54-55.
5. Мацько Оксана. Формули ввічливості в дипломатичному листуванні // Дивослово. – 2000. – № 2. – С. 14-17.
6. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – К., 2000. – С. 558-574.
7. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 542-543, 553-561.

Додаткова література

1. Горбачук Дмитро. Звертання як елемент ділового мовлення // Дивослово. – 2006. – № 12. – С. 2-4.
2. Данилюк Ніна. Вивчення народнопісенних звертань на уроках мови (8 кл.) // Дивослово. – 1997. – № 9. – С. 48-51.
3. Слинько І.І. Речення із звертаннями, відокремленими другорядними членами // УМЛШ. – 1980. – № 2. – С. 46-51.

Виконати вправи: №№ 487, 488, 490, 491, 492 // Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 208-210.

Практичне заняття № 12

Тема: Контрольний диктант. Контрольна робота

ПЛАН ЛЕКЦІЙ

VI семестр

Лекція 1

Тема: Складне речення. Складносурядні речення (ССР)

План

1. Поняття про складне речення.
2. Принципи класифікації складного речення.
3. Типи складного речення.
4. Засоби вираження зв'язку між частинами складного речення.
5. Структурні особливості складносурядних речень.
6. Різновиди складносурядних речень.
7. Складносурядні речення відкритої і закритої структури.
8. Пунктуація у складносурядних реченнях.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С. 279-213.
2. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. III. Пунктуація. – Чернігів, 2003.
3. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К., 1987. – С. 307-312.
4. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К., 1995. – С. 168-186.
5. Кващук А. Складносурядне речення // Дивослово. – 1998. – № 9. – С. 16-17.
6. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 352-359.
7. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 303-311.
8. Сучасна українська мова: Синтаксис / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 1994. – С. 121-129.
9. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С. 206-244.
10. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 565-572.

Лекція 2

Тема: Складнопідрядні речення (СПР) однокомпонентної і двокомпонентної будови

План

1. Принципи класифікації складнопідрядних речень.
2. Структурні особливості складнопідрядних речень.
3. Сполучники і сполучні слова у складнопідрядних реченнях.
4. Типи складнопідрядних речень:
 - а) конструкції однокомпонентної будови;
 - б) конструкції двокомпонентної будови.

Література

1. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Грищенко А.П. Граматика української мови. – К., 1982. – С. 198-200.
2. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К., 1987. – С. 312-315.
3. Марич С.М. Вивчення експресивних можливостей складнопідрядних речень на уроках зв'язного мовлення // УМЛШ. – 1990. – № 5. – С. 59-61.
4. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – К., 1992. – С. 96-106.
5. Слинько І.І. Сполучник чи сполучне слово? // УМЛШ. – 1987. – № 4. – С. 31-36.
6. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 359-363.
7. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 311-313.
8. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – К., 2000. – С. 604-615.
9. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.249-263.
10. Юшук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 572-578.

Лекція 3

Тема: Структурно-семантична класифікація складнопідрядних речень

План

1. Складнопідрядні речення з підрядними означальними.
2. Займенниково-означальні складнопідрядні речення.
3. Складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними.
4. Складнопідрядні речення з підрядними способом дії, міри або ступеня.
5. Підрядні речення місця.

6. Складнопідрядні речення з підрядними часу.

Література

1. Богдан М.М. Складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними // УМЛШ. – 1981. – № 7. – С. 41-48.
2. Богдан М.М. Складнопідрядні речення з підрядними означальними // УМЛШ. – 1986. – № 6. – С. 36-41.
3. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К., 1987. – С. 315-320, 321-324.
4. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – К., 1992. – С. 105-110.
5. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 363-367.
6. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 313-333, 337-339.
7. Сучасна українська мова: Синтаксис / За редакцією О.Д. Пономаріва. – К., 1994. – С. 129-155.
8. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.243-285.
9. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К., 1989. – С. 33-35.

Лекція 4-5 (4 год.)

Тема: Структурно-семантична класифікація складнопідрядних речень

План

1. Складнопідрядні речення з підрядними порівняльними.
2. Складнопідрядні речення з підрядними мети.
3. Складнопідрядні речення з підрядними причини.
4. Складнопідрядні речення з підрядними наслідковими.
5. Складнопідрядні речення з підрядними умовними.
6. Складнопідрядні речення з підрядними допустовими.
7. Складнопідрядні речення з підрядними супровідними.
8. Пунктуація у складнопідрядних реченнях.

Література

1. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Синтаксис. – К.: Вища шк., 1989. – С. 298-304.
2. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. III. Пунктуація. – Чернігів, 2003.
3. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища шк., 1987. – С. 320-329.
4. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: Либідь, 1996. – С. 215-258.

5. Квашук А.Г. Складнопідрядні речення з підрядними допустовими та їх різновиди // УМЛШ. – 1975. – № 8. – С. 44-51.
6. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – К., 1992. – С. 110-113.
7. Слинко Іларіон. Чи змінюється значення складнопідрядного речення від місця підрядного? // Дивослово. – 1995. – № 4. – С. 20-22.
8. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 370-373.
9. Сучасна українська мова: Синтаксис / За редакцією О.Д. Пономаріва. – К., 1994. – С. 155-165.
10. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – К., 2000. – С. 615-617.
11. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.285-301.
12. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 596-603.

Лекція 6-7 (4 год.)

Тема: Складнопідрядні речення з кількома підрядними

План

1. Поняття про складнопідрядні речення з кількома підрядними.
2. Конструкції з однорідною супідрядністю.
3. Неоднорідна супідрядність.
4. Послідовна підрядність.
5. Складнопідрядні речення з кількома підрядними мішаного типу (контаніновані СПР).
6. Пунктуація в складнопідрядному реченні з кількома підрядними.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С. 340-344.
2. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. – К., 1989. – С. 304-306.
3. Сучасна українська літературна мова / За редакцією М.Я. Плющ. – К., 1994. – С.383-388.
4. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 353-356.
5. Сучасна українська мова: Синтаксис / За редакцією О.Д. Пономаріва. – К., 1994. – С. 180-183.
6. Український правопис. – К., 1993. – С. 141-143.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.302-331.

8. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К., 1989. – С. 51-56, 59-62,64-65,67-70,73-75.
9. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 605-610.

Лекція 8-9 (4 год.)

Тема: Безсполучникові складні речення (БСР)

План

1. Питання про БСР в історії мовознавства.
2. Засоби зв'язку у БСР.
3. БСР з однотипними частинами.
4. БСР з різнотипними частинами.
5. Складні безсполучникові багатокомпонентні речення.
6. Пунктуація у БСР.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К., 1993. – С. 347-351.
2. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. – К.: Вища шк., 1989. – С. 307-314.
3. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. III. Пунктуація. – Чернігів, 2003.
4. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища шк., 1987. – С. 334-338.
5. Дорошенко С.І. Безсполучникові складні речення // УМЛШ. – 1980. – № 5. – С. 20-26.
6. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: Либідь, 1995. – С. 258-269.
7. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 373-379.
8. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За редакцією І.К. Білодіда. – К., 1972. – С. 409-428.
9. Сучасна українська мова: Синтаксис / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 1994. – С. 165-175.
10. Український правопис. – К.: Наук. думка, 2005. – С. 139, 142-143, 144-145, 147.
11. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – К.: Літера, 2000. – С. 626-631.
12. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С. 343-357.
13. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 611-615.

Лекція 10

Тема: Складні синтаксичні конструкції. Період

План

1. Питання про складні синтаксичні конструкції в історії українського мовознавства.
2. Складні речення з сурядністю і підрядністю.
3. Різновиди складних речень зі сполучниковим і безсполучниковим зв'язком.
4. Період.
5. Різновиди періоду.
6. Пунктуація у складних синтаксичних конструкціях та періоді.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С. 351-354.
2. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. – К.: Вища шк., 1989. – С. 314-316.
3. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К.: Вища шк., 1987. – С. 338-340.
4. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилїстика української мови / За ред. Л.І. Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – С. 362-366.
5. Пазяк О.М., Кисіль Г.Г. Українська мова і культура мовлення. – К.: Вища шк., 1995. – С. 223-224.
6. Пономарів Олександр. Стилїстика сучасної української мови. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – С. 227-234.
7. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994 – С. 379-393.
8. Сучасна українська мова: Синтаксис / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 1994. – С. 183-194.
9. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 356-360.
10. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С. 333-343, 357-370.
11. Юшук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 615-620.

Лекція 11

Тема: Складне синтаксичне ціле. Абзац

План

1. Складна синтаксична єдність і її будова.
2. Засоби зв'язку між частинами складного синтаксичного цілого.
3. Типи контекстуальних відношень між реченнями.
4. Абзац.

Література

1. Дудик П.С. Стилістика української мови. – К.: Академія, 2005. – С. 278-280.
2. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994 – С. 397-403.
3. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 371-390.
4. Сучасна українська мова: Синтаксис / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 1994. – С. 208-249.
5. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – К.: Літера, 2000. – С. 666-668.
6. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.371-376.
7. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 628-636.

Лекція 12

Тема: Пунктуація

План

1. Принципи української пунктуації.
2. Система розділових знаків:
 - а) віддільні розділові знаки;
 - б) видільні розділові знаки.
3. Функції розділових знаків у структурно-інтонаційній організації тексту.
4. Особливості пунктуації в текстах різного функціонального призначення.

Література

1. Бабич Н.Д. Практична стилістика і культура української мови. – Львів: Світ, 2003. – С. 384-393.
2. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. – К.: Вища шк., 1989. – С. 320-321.
3. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. III. Пунктуація. – Чернігів, 2003.
4. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К., 1987. – С. 344-346.
5. Пазяк О.М., Кисіль Г.Г. Українська мова і культура мовлення. – К.: Вища шк., 1995. – С. 231-235.
6. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика. – К., 1994. – С. 221-223.
7. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. – К., 1993. – С. 235-242.
8. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 403-405.
9. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.377-387.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

VI семестр

Модуль III

Практичне заняття № 1

Тема: Складне речення

План

1. Розмежування простих ускладнених та складних речень.
2. Засоби вираження зв'язку між частинами складного речення.
3. Типи складного речення.
4. Визначення типів складного речення та засобів зв'язку між частинами складного речення.

Основна література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С. 279-297.
2. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – К., 1992. – С. 87-90.
3. Сучасна українська літературна мова / За редакцією М.Я. Плющ. – К., 1994. – С. 352-356.
4. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 303-305.
5. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.206-231.
6. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К., 1989. – С. 4-13.
7. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 565-568.

Додаткова література

1. Островський В. Складне речення // Дивослово. – 1999. – № 5. – С. 20-22.
2. Шульжук К.Ф. Розмежування типів складного речення // УМЛШ. – 1980. – № 12. – С. 49-54.

Виконати вправи: №№ 493, 494, 495, 497 (І, П) // Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 216-219.

Практичне заняття № 2

Тема: Складносурядні речення

План

1. Засоби оформлення зв'язку між частинами складносурядного речення.
2. Різновиди складносурядних речень:
 - а) складносурядні речення єднального значення;
 - б) зіставно-протиставні;
 - в) розділові;
 - г) приєднувальні.
3. Синонімія та омонімія сурядних сполучників.
4. Пунктуація у складносурядних реченнях.
5. Синтаксичний розбір складносурядних речень.

Основна література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С. 345.
2. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. III. Пунктуація. – Чернігів, 2003.
3. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К., 1987. – С. 307-312.
4. Кващук А. Складносурядне речення // Дивослово. – 1998. – № 9. – С.16-17.
5. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – К., 1992. – С. 91-96.
6. Сучасна українська мова: Синтаксис // За редакцією О.Д. Пономаріва. – К., 1994. – С. 123-129.
7. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – К., 2000. – С. 592-597.
8. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.231-248.
9. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 473-483.

Додаткова література

1. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Грищенко А.П. Граматика української мови. – К., 1982. – С. 196-198.
2. Олійник І.С. Опрацювання складносурядних речень // УМЛШ. – 1980. – № 10. – С. 67-73.
3. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К., 1989. – С. 19-22.

Виконати вправи: №№ 498, 499, 500, 501, 502 // Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 219-221.

Практичне заняття № 3

**Тема: Складнопідрядні речення (СПР)
нерозчленованої і розчленованої будови**

План

1. Структурні особливості СПР і засоби оформлення зв'язку між підрядною і головною частинами.
2. Розмежування сполучників і омонімічних з ними сполучних слів.
3. СПР нерозчленованої будови.
4. Конструкції розчленованої структури.
5. Синтаксичний розбір складнопідрядних речень розчленованої і нерозчленованої будови.

Основна література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К., 1987. – С. 312-315.
2. Сльинько І.І. Сполучник чи сполучне слово? // УМЛШ. – 1987. – № 4. – С. 31-36.

3. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 359-363.
4. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 311-313.
5. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – К., 2000. – С. 604-615.
6. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.249-263.
7. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 572-578.

Додаткова література

1. Вихованець І.Р., Городенська К.Г., Грищенко А.П. Граматика української мови. – К., 1982. – С. 198-200.
2. Марич С.М. Вивчення експресивних можливостей складнопідрядних речень на уроках зв'язного мовлення // УМЛШ. – 1990. – № 5. – С. 59-61.
3. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – К., 1992. – С. 96-106.

Виконати вправи: №№ 507 (I, II), 508 // Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 224-225.

Практичне заняття № 4

Тема: Структурно-семантична класифікація складнопідрядних речень

План

1. СПР з підрядними означальними.
2. Займенниково-означальні СПР.
3. СПР з підрядними з'ясувальними.
4. Підрядні речення ступеня і способу дії.
5. Підрядні речення місця.
6. Підрядні речення часу.
7. Синтаксичний розбір складнопідрядних речень.

Основна література

1. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К., 1987. – С. 315-320, 321-324.
2. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – К., 1992. – С. 105-110.
3. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 363-367.
4. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 313-333, 337-339.
5. Сучасна українська мова: Синтаксис / За редакцією О.Д. Пономаріва. – К., 1994. – С. 129-155.
6. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К., 1989. – С. 33-35.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С. 243-285.

Додаткова література

1. Богдан М.М. Складнопідрядні речення з підрядними з'ясувальними // УМЛШ. – 1981. – № 7. – С. 41-48.
2. Богдан М.М. Складнопідрядні речення з підрядними означальними // УМЛШ. – 1986. – № 6. – С. 36-41.

Виконати вправи: №№ 510, 511, 513, 515, 517, 518 // Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 226-229.

Практичне заняття № 5

**Тема: Структурно-семантична класифікація СПР.
Модульний контроль**

План

1. СПР з підрядними порівняльними.
2. Підрядні речення мети.
3. Підрядні причини.
4. Підрядні наслідкові.
5. Підрядні умовні.
6. Підрядні допустові.
7. Підрядні супровідні.
8. Розділові знаки у складнопідрядних реченнях.
9. Модульний контроль (тестування).

Основна література

1. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. III. Пунктуація. – Чернігів, 2003.
2. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. – К.: Либідь, 1996. – С. 215-258.
3. Слинько Іларіон. Чи змінюється значення складнопідрядного речення від місця підрядного? // Дивослово. – 1995. – № 4. – С. 20-22.
4. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 370-373.
5. Сучасна українська мова: Синтаксис / За редакцією О.Д. Пономаріва. – Київ, 1994. – С. 155-165.
6. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – Київ, 2000. – С. 615-617.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.285-301.
8. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 596-603.

Додаткова література

1. Кващук А.Г. Складнопідрядні речення з підрядними допустовими та їх різновиди // УМЛШ. – 1975. – № 8. – С. 44-51.
2. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – К., 1992. – С. 110-113.

Виконати вправи: №№ 519, 522, 523, 524, 526, 528 // Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 230-233.

Модуль IV

Практичне заняття № 6

Тема: Складнопідрядні речення з кількома підрядними

План

1. Конструкції з однорідною супідрядністю.
2. СПР з неоднорідною супідрядністю.
3. Конструкції з послідовною підрядністю.
4. СПР з кількома підрядними мішаного типу.
5. Пунктуація у СПР з кількома підрядними.
6. Синтаксичний розбір складнопідрядних речень з кількома підрядними.

Основна література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – С. 340-344.
2. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. – К., 1989. – С. 304-306.
3. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 353-356.
4. Український правопис. – К., 1993. – С. 141-143.
5. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.302-331.
6. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К., 1989. – С. 51-56, 59-62, 64-65, 67-70, 73-75.
7. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 605-610.

Додаткова література

1. Сучасна українська мова: Синтаксис / За редакцією О.Д. Пономаріва. – К., 1994. – С. 180-183.
2. Сучасна українська літературна мова / За редакцією М.Я. Плющ. – К., 1994. – С.383-388.

Виконати вправи: №№ 530, 531 // Плющ М.Я., Леуга О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С.234-235.

Практичне заняття № 7

Тема: Складні речення з сурядністю і підрядністю

План

1. Основні різновиди складних речень з сурядністю і підрядністю.
2. Пунктуація у складних реченнях з сурядністю і підрядністю.
3. Питання про складні синтаксичні конструкції.
4. Синтаксичний аналіз складних синтаксичних конструкцій.

Основна література

1. Довідник з українського правопису / А.А. Бурячок, Л.С. Паламарчук, В.М. Русанівський, Н.І. Тоцька. – К., 1984. – С. 140-141.

2. Омельчук С. Розділові знаки в складних синтаксичних конструкціях: урок – лінгвістичне дослідження // УМЛШ. – 2002. – № 7. – С. 13-14.
3. Сучасна українська літературна мова / За редакцією М.Я. Плющ. – К., 1994. – С. 379-380.
4. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 356-360.
5. Сучасна українська мова: Синтаксис / За редакцією О.Д. Пономаріва. – К., 1994. – С. 183-189.
6. Шульжук К.Ф. Складне речення в українській мові. – К., 1989. – С. 77-81.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Академія, 2004. – С. 333-343.
8. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 615-618.

Додаткова література

1. Шульжук К.Ф. Складні речення з різними видами зв'язку // УМЛШ. – 1987. – № 7. – С. 44-51.

Виконати вправи: №№ 539, 540 (I) // Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 242-243.

Практичне заняття № 8

Тема: Безсполучникові складні речення (БСР). Складні речення зі сполучниковим і безсполучниковим зв'язком

План

1. Засоби вираження структурно-семантичних відношень між частинами безсполучникових речень.
2. БСР з однотипними частинами.
3. БСР з різнотипними частинами.
4. Пунктуація у БСР.
5. Різновиди складних речень, у яких комбінуються сполучниковий і безсполучниковий зв'язки.
6. Синтаксичний аналіз складного речення зі сполучниковим і безсполучниковим зв'язком.

Основна література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови: Синтаксис. – К., 1993. – С. 347-351.
2. Волох О.Т., Чемерисов М.Т., Чернов Є.І. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. – К., 1989. – С. 307-314.
3. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. III. Пунктуація. – Чернігів, 2003.
4. Дорошенко С.І. Безсполучникові складні речення // УМЛШ. – 1980. – № 5. – С. 20-26.
5. Теклюк Варвара. Вивчення складних речень з різними видами зв'язку // Дивослово. – 2004. – № 12. – С. 25-27.

6. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – К., 2000. – С. 626-631.
7. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: Академія, 2004. – С. 343-362.
8. Ющук Іван. До методики синтаксичного аналізу речення // Дивослово. – 2003. – № 10. – С. 33-37.
9. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 611-615.

Додаткова література

1. Омельчук Сергій. Вивчення безсполучникового складного речення за модульною технологією (система уроків) // Дивослово. – 2003. – № 11. – С. 29-36.
2. Плиско К.М. Синтаксис української мови із системою орієнтирів для самостійного вивчення. – К., 1992. – С. 117-126.
3. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За редакцією І.К. Білодіда. – К., 1972. – С. 409-428.

Виконати вправи: №№ 536, 537, 538 // Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 240-241.

Практичне заняття № 9

Тема: Період. Складне синтаксичне ціле. Абзац. Пряма мова

План

1. Специфіка побудови періоду та його інтонування.
2. Пунктуація в періодах.
3. Складні синтаксичні цілі (надфразні єдності), їх структурні типи.
4. Абзац.
5. Пряма мова.
6. Невласне пряма мова.
7. Діалог.
8. Цитата.
9. Розділові знаки при прямій мові, діалозі, цитатах.

Основна література

1. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови. – К., 1993. – С. 228-235.
2. Сучасна українська літературна мова / За редакцією М.Я. Плющ. – К., 1994. – С. 393-403.
3. Сучасна українська мова / За ред. О.Д. Пономаріва. – К.: Либідь, 2001. – С. 360-390.
4. Український правопис. – К., 1993. – С. 153-155.
5. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова. – К., 2000. – С. 653-660.
6. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С. 362-376.
7. Ющук І.П. Українська мова. – К.: Либідь, 2004. – С. 618-636.

Додаткова література

1. Вишня Л.І. Синтаксичні зв'язки між реченнями і їх значення для структури абзацу // УМЛШ. – 1982. – № 11. – С. 51-54.
2. Мельничайко В.Я. Стилістичні функції періоду // УМЛШ. – 1975. – № 7. – С. 61-67.

Виконати вправи: №№ 541, 542, 544 // Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 243-245.

Практичне заняття № 10

Тема: Пунктуація. Контрольна робота

План

1. Система розділових знаків.
2. Будова речення і пунктуація.
3. Оформлення засобами пунктуації інтонаційних особливостей речень.
4. Стилістичні можливості пунктуації.
5. Контрольна робота.

Основна література

1. Гладіна Г.І., Сеніна В.К. Питання мовленнєвої культури та стилістики. – Ч. III. Пунктуація. – Чернігів, 2003.
2. Доленко М.Т., Дацюк І.І., Кващук А.Г. Сучасна українська мова. – К., 1987. – С. 344-346.
3. Козачук Г.О. Пунктуація в реченнях з як // УМЛШ. – 1986. – № 9. – С.42-47.
4. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика. – К., 1994. – С. 221-223.
5. Пещак Марія. Правопис заголовків // Дивослово. – 1994. – № 12. – С.44-47.
6. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. – К., 1993. – С.235-242.

Додаткова література

1. Дацюк І. Причини пунктуаційних помилок у простому ускладненому реченні // Дивослово. – 1996. – № 10. – С. 28-30.
2. Кващук Анатолій, Гонтар Тетяна. Пунктуація для допитливих (Запитання, завдання й відповіді) // Дивослово. – 2005. – № 11. – С. 2-5.
3. Козачук Г.О. Українська мова: Практикум. – К., 1991. – С. 378-384.
4. Сучасна українська літературна мова / За ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1994. – С. 403-405.
5. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. – К.: Академія, 2004. – С.377-387.

Виконати вправи: №№ 545, 546, 548, 554, 556, // Плющ М.Я., Леута О.І., Гальона Н.П. Сучасна українська літературна мова: Збірник вправ. – К., 1995. – С. 247-254.

СХЕМИ СИНТАКСИЧНОГО РОЗБОРУ

Схема синтаксичного розбору словосполучення

1. Стрижневе і залежне слово (якими членами речення виступають).
2. Засоби зв'язку слів у словосполученні (форма слова, порядок слів).
3. Синтаксично вільне, цілісне, лексичне, фразеологічне.
4. Тип словосполучення за структурою: а) дієслівне; б) іменне (субстантивне, ад'єктивне, займенникове, числівникове); в) прислівникове.
5. Тип словосполучення за складом (просте, складне).
6. Сміслові відношення між компонентами (атрибутивні, об'єктні, обставинні).
7. Тип підрядного зв'язку між стрижневим і залежним словами:
 - 1) узгодження:
 - а) повне чи неповне;
 - б) у яких граматичних категоріях виявляється (рід, число, відмінок);
 - 2) керування:
 - а) вид за морфологічним вираженням стрижневого слова (придієслівне, присубстантивне, приад'єктивне);
 - б) якого відмінка вимагає керуюче слово;
 - в) засоби, якими виражене керування (флексія, флексія і прийменник);
 - г) безпосереднє чи посереднє;
 - д) сильне чи слабке;
 - 3) прилягання.

Схема синтаксичного розбору простого речення

Речення просте

1. Розповідне, питальне, спонукальне; окличне, неокличне.
2. Стверджувальне, заперечне, стверджувально-заперечне.
3. Двоскладне, односкладне, тип односкладного.
4. Поширене чи непоширене.
5. Повне чи неповне.
6. Вказати в даному реченні однорідні члени, відокремлені другорядні члени, звертання, вставні чи вставлені слова, словосполучення, речення (якщо вони є).
7. Група підмета і група присудка.
8. Головні члени речення: 1) підмет: а) простий чи складений; б) відповідає на питання; в) морфологічний засіб вираження (структурний тип складеного підмета); 2) присудок: а) простий дієслівний, складений (дієслівний, іменний, прислівниковий) чи складний; б) на яке питання відповідає; в) морфологічний засіб вираження; г) узгодження присудка з підметом (простим чи складним), однорідними підметами.

У складеному дієслівному присудку визначити: а) допоміжне дієслово і суб'єктний інфінітив; б) граматичне значення допоміжного дієслова

(час, спосіб, вид); в) до якої семантичної групи належить допоміжне дієслово.

В іменному і прислівниковому складеному присудку визначити: а) зв'язку і призв'язковий член; б) граматичне значення, що виражає дієслово-зв'язка (спосіб, час).

У складному присудку визначити: а) компоненти, які є повнозначними частинами мови і зв'язку (якщо вона є); б) структурно-семантичний різновид складного присудка.

9. Другорядні члени речення: 1) додаток: а) відповідає на питання; б) прямий чи непрямий; в) морфологічний засіб вираження; г) до якого слова (члена речення) відноситься і як з ним зв'язаний (керування пряме чи посереднє, сильне чи слабке); 2) означення: а) відповідає на питання; б) узгоджене чи неузгоджене; в) морфологічний засіб вираження; г) до якого слова (члена речення) відноситься і як з ним зв'язане; 3) прикладка: а) поширена чи непоширена; б) морфологічний засіб вираження; в) препозитивна чи постпозитивна; г) до якого слова (члена речення) відноситься і як з ним зв'язана; 4) обставина: а) відповідає на питання; б) яка за значеннями (способу дії, міри і ступеня, місця, часу та ін.); в) до якого слова (члена речення) відноситься і як з ним зв'язана.

Однорідні члени речення аналізуються за такою схемою:

1. Вказати однорідні члени речення (кількість рядів).
2. Які члени речення виступають однорідними.
3. Поширені чи непоширені.
4. На яке питання відповідають.
5. До якого слова відносяться (кожен ряд).
6. Якими частинами мови виражені.
7. Якими сполучниками зв'язані (чи без сполучників).
8. Узагальнююче слово: а) місце узагальнюючого слова щодо однорідних членів, якою частиною мови виражене; б) яке поняття по відношенню до однорідних членів означає (широке родове, найближче родове, ціле в його відношенні до складових частин).

Звертання аналізуються після другорядних членів речення за такою схемою:

1. Вказати звертання (якщо їх кілька, виділити кожне).
2. Адресат, до якого спрямована мова.
3. Спосіб вираження звертання.
4. Місце звертання у реченні.
5. Різновид звертання за емоційним забарвленням.

Вставні і вставлені слова, словосполучення й речення аналізуються після другорядних членів речення за такою схемою:

1. Тип за обсягом (вставне, вставлене слово, словосполучення, речення).
2. Що виражає (емоційну оцінку повідомлюваних фактів, достовірність, недостовірність, додаткове повідомлення, побіжне асоціативне зауваження тощо).
3. Засіб вираження (модальне слово, окреме словосполучення, просте, складне речення, група речень).
4. Спосіб включення в основне речення (за допомогою сполучника, сполучного слова чи без сполучника).
5. Тип вставленого речення за характером смислового зв'язку з основним реченням (уточнювальне, доповнювальне речення, що являє собою мимохід висловлене пояснення).
6. Місце в реченні.

Схема синтаксичного аналізу складносурядного речення

1. Записати речення.
2. Виділити граматичні основи.
3. Пронумерувати предикативні частини.
4. Позначити сполучні засоби.
5. Підкреслити другорядні члени речення.
6. Накреслити структурну схему.
7. Дати загальну характеристику складносурядного речення:
 - а) складне речення;
 - б) сполучникове;
 - в) складносурядне;
 - г) тип за структурними особливостями (відкритої чи закритої структури);
 - г) тип за семантико-синтаксичними відношеннями;
 - д) вид за метою висловлювання (розповідне, питальне, спонукальне, бажальне);
 - е) вид за інтонацією (окличне, неокличне).
8. Дати загальну характеристику предикативних частин як формально простих речень:
 - а) формально просте речення;
 - б) односкладне (різновид), двоскладне, нечленоване;
 - в) поширене чи непоширене;
 - г) повне чи неповне;
 - г) ускладнене (чим саме) чи неускладнене;
 - д) стверджувальне чи заперечне (загальнозаперечне, частковозаперечне).
9. Охарактеризувати члени речення і словосполучення однієї предикативної частини.

Схема синтаксичного аналізу складнопідрядного речення

1. Записати речення.
2. Виділити граматичні основи.
3. Пронумерувати предикативні частини.
4. Поставити запитання до підрядної частини.
5. Позначити сполучні засоби.
6. Підкреслити другорядні члени речення.
7. Накреслити структурну схему.
8. Дати загальну характеристику складнопідрядного речення:
 - а) складне речення;
 - б) сполучникове;
 - в) складнопідрядне;
 - г) тип за структурними особливостями (розчленованої або нерозчленованої структури);
 - г) тип за семантичними ознаками (займенниково-співвідносне і його різновиди; з'ясувальне тощо);
 - д) вид за метою висловлювання (розповідне, питальне, спонукальне, бажальне);
 - е) вид за інтонацією (окличне, неокличне).
9. Дати загальну характеристику предикативних частин як формально простих речень.
10. Охарактеризувати члени речення і словосполучення однієї предикативної частини.

Схема синтаксичного аналізу безсполучникового речення

1. Записати речення.
2. Виділити граматичні основи.
3. Пронумерувати предикативні частини.
4. Підкреслити другорядні члени речення.
5. Накреслити структурну схему.
6. Дати загальну характеристику безсполучникового речення:
 - а) складне речення;
 - б) безсполучникове;
 - в) тип за структурними особливостями (з однотипними чи з різнотипними частинами);
 - г) тип за семантико-синтаксичними відношеннями (єднальне, зіставно-протиставне, з'ясувально-об'єктне, причини, умови, часу, наслідку, допустове, порівняльне, пояснювальне, приєднувальне);
 - г) за метою висловлювання (розповідне, питальне, спонукальне, бажальне);
 - д) за інтонацією (окличне, неокличне).
7. Дати загальну характеристику предикативних частин.
8. Охарактеризувати члени речення і словосполучення однієї предикативної частини.

Схема синтаксичного аналізу складної синтаксичної конструкції

1. Записати речення.
2. Виділити граматичні основи.
3. Пронумерувати предикативні частини.
4. Поставити запитання до підрядних частин.
5. Позначити сполучні засоби.
6. Підкреслити другорядні члени речення.
7. Накреслити структурну схему.
8. Дати загальну характеристику складної синтаксичної конструкції:
 - а) речення складної синтаксичної конструкції;
 - б) різновиди зв'язку (безсполучниковий, сполучниковий: сурядність, підрядність, різні види зв'язку);
 - в) тип підрядності (однорідна, неоднорідна супідрядність чи послідовна підрядність);
 - г) вид за метою висловлювання (розповідне, питальне, спонукальне, бажальне, питально-спонукальне, спонукально-розповідне тощо);
 - г) за інтонацією (окличне, неокличне).
9. З'ясувати структурно-семантичні типи складносурядних, складнопідрядних, безсполучникових речень, що виділяються на зовнішньому і внутрішньому рівнях членування.
10. Дати загальну характеристику предикативних частин як формально простих речень.
11. Охарактеризувати члени речення і словосполучення однієї предикативної частини.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ ТА ЕКЗАМЕНУ

Синтаксис

V семестр

1. Предмет синтаксису. Одиниці синтаксису. Засоби вираження синтаксичних значень в українській мові.
2. Речення – основна синтаксична одиниця. Ознаки речення. Речення і судження.
3. Словосполучення. Вияв у словосполученні національної специфіки мови. Синтаксичні, лексичні, фразеологічні словосполучення.
4. Типи синтаксичних відношень у словосполученні: атрибутивні, об'єктивні, обставинні.
5. Види синтаксичного зв'язку у словосполученні. Типи словосполучень за характером стрижневого слова.
6. Типи речень за метою висловлювання: розповідні, питальні, спонукальні. Окличні речення.
7. Підмет і присудок як предикативний центр простого двоскладного речення.
8. Другорядні члени речення, їх зв'язок з головними.
9. Непоширені і поширені двоскладні речення.
10. Підмет простий і складений. Способи вираження підмета.
11. Простий присудок. Складені іменний і дієслівний присудки. Подвійний присудок.
12. Поняття про односкладні речення. Типи односкладних речень.
13. Означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові речення та способи вираження в них головного члена.
14. Безособові, інфінітивні, номінативні речення. Стилiстичні функції односкладних речень.
15. Синтаксично нечленовані речення (слова – речення). Типи синтаксично нечленованих речень, їх значення і вживання.
16. Означення як синтаксичне вираження атрибута. Узгоджені і неузгоджені означення, способи їх вираження.
17. Прикладка як особлива форма означення. Написання прикладки.
18. Додаток. Прямий і непрямий додатки. Придієслівні і приіменні додатки.
19. Обставини. Види обставин за значенням і способом вираження.
20. Функції та структурні різновиди двоскладних й односкладних неповних речень. Пунктуація в неповних реченнях. Еліптичні речення.
21. Просте речення і висловлювання. Синтаксичне і актуальне членування речення. Основні функції порядку слів у простому реченні.
22. Загальна характеристика простого ускладненого речення.
23. Поняття про однорідні члени речення. Засоби вираження однорідності. Однорідні і неоднорідні означення.
24. Узагальнюючі слова при однорідних членах речення. Пунктуація в реченнях з однорідними членами. Стилiстичні особливості речень з однорідними членами.
25. Відокремлені члени речення. Пунктуація при відокремлених членах речення.
26. Відокремлені означення.
27. Відокремлені прикладки.
28. Відокремлені обставини і додатки.
29. Уточнюючі слова і звороти в складі простого речення. Пунктуація при уточнюючих словах і зворотах.

30. Вставні слова, сполучення слів і речення; пунктуація при них.
31. Звертання, способи його вираження. Особливості пунктуації при звертанні. Стилiстичні можливості звертання. Вокативні речення.

VI семестр

32. Поняття про складне речення. Засоби вираження зв'язку між частинами складного речення.
33. Типи складного речення.
34. Складносурядні речення, структурні особливості і засоби оформлення зв'язку між частинами.
35. Різновиди складносурядних речень.
36. Складносурядні речення єднального і протиставного значень.
37. Складносурядні речення зіставного та розділового значення.
38. Синонімія і омонімія сурядних сполучників. Приєднувальне значення сурядних сполучників. Пунктуація в складносурядних реченнях.
39. Складнопідрядні речення, їх структурні особливості і засоби оформлення зв'язку між підрядною і головною частинами. Розмежування сполучників і омонімічних з ними сполучних слів.
40. Типи складнопідрядних речень – конструкції однокомпонентної і двоконпонентної будови.
41. Складнопідрядні речення з підрядними означальними і з'ясувальними.
42. Складнопідрядні способи дії, міри і ступеня.
43. Складнопідрядні з підрядними порівняльними, місця, часу.
44. Складнопідрядні з підрядними мети, причини, наслідковими.
45. Складнопідрядні речення з підрядними умовними, допустовими, супровідними.
46. Синонімія складнопідрядних речень з підрядними реченнями різних видів із простими реченнями з відокремленими другорядними членами.
47. Складнопідрядні речення з кількома підрядними: конструкції з однорідною супідрядністю, неоднорідною супідрядністю, послідовною підрядністю.
48. Складнопідрядні речення з кількома підрядними мішаного типу. Пунктуація в складнопідрядних реченнях з кількома підрядними.
49. Складні речення з сурядністю і підрядністю. Пунктуація в складних реченнях з сурядністю і підрядністю.
50. Безсполучникові складні речення, їх граматична природа і відмінність від сполучникових.
51. Безсполучникові складні речення з однотипними частинами.
52. Безсполучникові складні речення з різнотипними частинами.
53. Різновиди складних речень, в яких комбiнуються сполучниковий і безсполучниковий зв'язки.
54. Період, його синтаксична природа і особливості інтонаційного оформлення. Пунктуація в періодах.
55. Складні синтаксичні цілі (надфразні єдності), граматичні засоби їх організації та оформлення. Абзац.
56. Пряма і непряма мова. Невласне пряма мова. Пунктуація при прямій мові.
57. Основи пунктуації. Система розділових знаків. Оформлення засобами пунктуації інтонаційних особливостей речень.

ЗРАЗКИ САМОСТІЙНИХ РОБІТ З ТЕМИ „ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ”

Самостійна робота № 1

Тема: Різновиди словосполучень. Види синтаксичного зв'язку між їх компонентами та способи вираження синтаксичних відношень

Завдання 1

Подані словосполучення поділіть на: а) вільні; б) синтаксично зв'язані; в) фразеологічно зв'язані.

Завдання 2

Визначте тип словосполучень за морфологічним вираженням опорного компонента. Який різновид синтаксичного зв'язку (узгодження (повне / неповне); керування (сильне / слабе, опосередковане / неопосередковане); прилягання (власне прилягання / іменне); кореляція) встановлюється між компонентами словосполучень?

Завдання 3

Визначте тип семантико-синтаксичних відношень (атрибутивні, об'єктні, обставинні, апозитивні) між компонентами словосполучень. Якими засобами оформляються ці відношення? Утворіть словосполучення з атрибутивними відношеннями за схемами: а) іменник + іменник; б) іменник + дієслово; в) іменник + прислівник; г) займенник + прикметник. Що є основою виникнення атрибутивних відношень у побудованих словосполученнях?

Завдання 4

Вкажіть на структурно-семантичні особливості словосполучень. Визначте тип синтаксичного зв'язку та відношень між їх компонентами.

Завдання 5

Вичленуйте мінімальні синтаксично вільні словосполучення та характеризуйте їх за схемою: а) тип словосполучення за структурою; б) тип словосполучення за опорним словом; в) різновид синтаксичного зв'язку між компонентами; г) різновид семантико-синтаксичних відношень; д) засоби оформлення зв'язку.

Варіант 1

1. Підносити під соусом, Жовті Води, батьківська хата, висадити в повітря, шестеро студентів, бісики пускати, дуже добре, ведмеже вушко.

2. Танули у безодні, білі вітрила, лава куців, хитається з краю в край, дуже приємно.

3. Співати пісню, сторінка зошита, приїхати через місяць, тривожні роки, дозволити говорити.

4. Дивитися за рухом машин.

5. Верба купала довге молоде гілля поміж брижуватих хвиль (Гуц.).

Варіант 2

1. Чорне море, тиха година, частувати чаєм, за двома зайцями, осінній дощ, гарно сказано, глуха кропива, дивитися вовком.
2. Натруджені руки, на крилах пісень, повернути праворуч, довідатися про здоров'я, безмежний степ.
3. Людина з бородою, розмовляти з друзями, прийти вчасно, ліс восени, синє небо.
4. Зустрітися в бібліотеці зі студентами.
5. Вербові коси поривчасто виринали з води, тріпотіли над голубувато-зеленою поверхнею (Гуц.).

Варіант 3

1. Поезія Шевченка, тяжка доля, обоє рябоє, пекти раки, здійснити подвиг, любов до гроба, група студентів, сказати згарячу.
2. Розкидані вітром, доручити малювати, квіти в росі, дівчина-студентка, швидше вітру.
3. Запустити супутник, білизна снігу, тяжко працювати, поїздка до Києва, красуня-дівчина.
4. Арія з опери Верді.
5. Протилежний недалекий берег темнів нерівною стіною осоки й очерету (Гуц.).

Варіант 4

1. Леся Українка, почуття гумору, дуже вдало, побачити диво, петрів батіг, бути на коні, прийти вчасно, прикусити язика.
2. Надзвичайно важливо, хлопець-красень, непорушна дружба, миска з піріжками, підійти непомітно.
3. Рубрика газети, підтриманий учасниками, високо в небі, доручити виступити, мрія про подорож.
4. Завжди добре підготовлений.
5. Раз і вдруге з-поміж розвихреної на вітрі осоки випливала дика качка (Гуц.).

Варіант 5

1. Дощовий день, надія на краще, білий гриб, бути на дні, знищити повністю, Суха Балка, дати чосу, дари осені.
2. Підходить до змісту, в глибоких заметах, розпечена земля, смішно до сліз, відверто сказаний.
3. Схвалений урядом, сорочка в клітинку, кава по-турецьки, дерев'яний будинок, путівка в життя.
4. Всеукраїнський конгрес письменників.
5. Дихання холоду і ночі розлуки вітер нам приніс (Сос.).

Самостійна робота № 2

**Тема: Односкладне речення, його предикативна основа.
Морфологічне вираження головного члена
в односкладних реченнях**

Завдання 1

З'ясуйте структурно-семантичні особливості синтаксичних конструкцій. На основі яких ознак вони кваліфікуються як односкладні речення? Охарактеризуйте односкладні речення щодо: а) стверджувальної/заперечної модальності; б) повноти/неповноти; в) поширеності/непоширеності.

Завдання 2

Виберіть із ряду односкладні речення. Визначте у кожному з речень предикативну основу. Охарактеризуйте її за способом морфологічного вираження.

Завдання 3

Побудуйте всі можливі різновиди односкладних речень дієслівного типу (змінюючи форму вказаного дієслова).

Завдання 4

Визначте різновид односкладних речень і спосіб вираження головного члена в них.

Варіант 1

1. Під лежачий камінь вода не тече (Нар. тв.); Звістку зустрічали, як найдорожчого гостя (Довж.); Пригадуєш ту ніч? (Дрозд).

2. Нам нема ні впину, ані меж. Лиш в труді натхнення ти знайдеш. Це ж над нами сонце, що не гасне. Світе ясний, світе мій прекрасний! Я б хотів у пісні повсякчасно лиш для тебе жити, не вмирать. От і осінь. Пролунало літо (В. Сосюра).

3. Назвати.

4. І день, і дим, і даль, і рими. Бадьорий крик, бадьорий спів (Сос.); Говори мало, слухай багато, а думай ще більше (Нар. тв.); Так потихесеньку допливає аж до Коропового, хутора (Вишня); І не кожному на віку щастить бачити отакий, як сьогодні, кришталевий ліс (Баш); Ні стежки, ні доріжки (Ворон.).

Варіант 2

1. Отак і досі на голках живуть (Воскр.); Не поділяю вашої певності (Сим.); Оголосили перерву (Гонч.).

2. Бодай кати їх постинали, отих царів, катів людських! Морока з ними, щоб ви знали. Мов дурень, ходиш кругом їх. Не знаєш, на яку й ступить. Так що ж мені тепер робить з цими поганцями? (Т. Шевченко).

3. Зустрічати.

4. За одного вченого десять невчених дають (Нар. тв.); Писати треба тільки правду (Довж.); Глянув на море. Здавалося, у нього можна дивитися, як у дзеркало (Збан.); І сонце, й день, і вишня в цвіті, і творчості крилата мить (Тич.); Вечоріло (Вишня).

Варіант 3

1. Гляньте ще раз на те знамено (Фр.); Не кажи гоп, доки не перескочиш (Нар. тв.); Принесли бінокль (Гонч.).

2. Писати треба багато. Писати треба щедро і треба писати красиво. Треба не боятись високо мислити і свій художній прапор нести якомога вище. Я переконаний у цьому (О. Довженко).

3. Хотіти.

4. Не чути ніякого голосу (Фр.); Ніде не ворухнеться, не стрепенеться (Коцюб.); Треба піднести її (правду) високо і нести біля самого серця (Довж.); Науки не носити за плечима (Нар. тв.); Немає на світі ні грому, ні вітру (Осьм.).

Варіант 4

1. Пообідали, сухий хліб із сіллю (Мирн.); Не чіпайте дівчини (Тют.); Чесне діло роби сміло (Нар. тв.).

2. Веди плуги і пропахтись автолом. У бронзі поля стань бронзово-чолим. Не спи ночей. Ночуй десятки діб. Ночуй з дощем. Усе рихтуй по полю. Та й будеш знати гречкосіїв долю. Та й будеш знать, яка ціна на хліб (А. Малишко).

3. Чути.

4. У спеку, в сніг – нелегко нам нове породжувати місто (Неход.); Хай іншим тихі пристані й причали у снах ввижаються (Рил.); Швидесенько запливаєте в кугу, – густий-густий куц куги посеред озера (Вишня); Жену від себе голоси поля, і тоді на мене, як дощ, спадають небесні (Коцюб.); І день, і мить, і ніч, і вічність, і тиша, і дев'ятий вал (Кост.).

Варіант 5

1. Тепер тут будували велику пристань (Ваш); Лежачого не б'ють (Нар. тв.); Отак пролетчу сніжком над долиною (Мал.).

2. І смог, і "спід", і чорний дим Бхопала. В Червоній книзі сірі журавлі. Не бійтеся, ліси, іще не все пропало. Останній вільний зубр ще ходить по землі. Тривожними уважними очима моя душа подивиться на все: які фатальні наслідки й причини великий світ над прірвою пасе (Л. Костенко).

3. Доводитися.

4. Юно йдемо до мети (Сос.); Сіріє. Над озером туманиться (Вишня); Заставляють мене оце м'ять коноплі, грядки шарувати. А мені хочеться щось інше робить (Черкас.); Сьогодні особливо відчуваєш красу і велич нашого Кисва (Цюпа); А тюрм, а люду (Шевч.).

Самостійна робота № 3

Тема: Відокремлені члени речення, їх різновиди та способи вираження

Завдання 1

Побудуйте речення, де одне з поданих дієслів виконувало б функцію присудка, інше – функцію відокремленої обставини або відокремленого

означення. Вкажіть на структурно-семантичні особливості побудованих речень. Назвіть умови відокремлення обставин і означень. Прокоментуйте наявність/відсутність розділових знаків.

Завдання 2

Трансформуйте речення у конструкції, ускладнені відокремленими членами.

Завдання 3

У структуру конструкції введіть компонент, який можна було б кваліфікувати як відокремлений уточнюючий член речення. Зробіть висновки щодо його синтаксичної функції та морфологічного вираження.

Завдання 4

Побудуйте речення, де б власні назви виступали відокремленими прикладками. Змініть конструкцію таким чином, щоб власна назва супроводжувалася відокремленою прикладкою. Простежте, чи змінюється смислове навантаження відокремлених прикладок. У якому зв'язку перебуває відокремлена прикладка з реченням? Поясніть вживання розділових знаків.

Завдання 5

Перепишіть речення, поставивши потрібні розділові знаки. Визначте синтаксичні функції відокремлених та уточнюючих членів речення. З'ясуйте, чи залежить відокремлення членів речення від порядку слів.

Варіант 1

1. Вивчити, зрозуміти; читати, помічати.
2. Над самим лиманом стояла давня генуезька твердиня з високими, довгими, темними, зубчастими стінами. Дівчата бігли підстрибуючи.
3. Дощ іде давно. Неподалік Горпищенкової кошари стоїть чабанський колодязь. Війна безжалюбно зруйнувала усі плани, сподівання, надії (О. Гонч.).
4. Шульжук Каленик Федорович, Кравчук Леонід Макарович, Кобилянська Ольга Юліанівна.
5. Вони зупинилися перед лавою обвитою хмелем під високою стіною живоплоту (Харч.); Говорити правду – це мистецтво найскладніше з усіх мистецтв (Газ.); Ніколи не беріться до наступного не засвоївши попереднього. Вивчаючи експериментуючи намагайтесь не лишатись на поверхні фактів (Ле); Підмайстер був твердий як камінь (Фр.); По другий бік тину стояла баба Кайдашиха висока та суха наче циганська голка в запасці в рясній білій як сніг сорочці в здоровій хустці на голові (Н.-Лев.); Рівно через півгодини виголений і причесаний він з'явився на гвинтових сходах несучи високо свою голову (Харч.).

Варіант 2

1. Знати, зробити; досягти, перемогти.
2. Дощ лив не зупиняючись. Володимир Іванович Вернадський був одним з найактивніших організаторів Центральної наукової бібліотеки АН України.
3. Це стало сенсацією. Художник писав свою картину з натхненням. Не раз уже ніч порівнювали з циганкою (3 газети).

4. Бевзенко Степан Пилипович, Сосюра Микола Володимирович, Кобилянська Марія Филімонівна.

5. І в отця Іова стояла в очах сльоза куца суха (Харч.); Обертаєшся назад на захід сонця і перед тобою знов інша картина чисто гірська (Н.-Лев.); Та заболіло тіло кріпацькеє біле ще й головонька (Нар. тв.); Нам назустріч виступає невисокий круглий як качан хлопчина (Збан.); А фарби були звичайні жодних тасмниць крім тасмниць майстерності (Барк.); Південне повітря увібравши в себе мов губка воду усі промені сонця висить тремтячими грудьми над чудовим краєвидом (Коцюб.).

Варіант 3

1. Повзти, втомитися; лягти, заснути,
2. Через ліси й поля, побіля сіл тече маленька, прозора й чиста річка. Півдня вона нудьгувала лежачи.
3. Гаєм їхав козак. Останній сніг лежить в окопах і ярах. У Мисика прекрасне слово йде від серця (І. Барківський).
4. Вихованець Іван Романович, Яновський Юрій Іванович, Тичина Павло Григорович.
5. Хвилюючись парк пишноточий метнувся з чавунних оград (Баж.); Віта обернулася легка й пряма зосереджуючись хмурачись ступала по перському килиму (Харч.); Згідно з постановою шістнадцятирічної давності у Британії під захист закону взято ящірок, черепах, жаб і вужів (Газ.); Був Микола від щастя п'яний від хмільного людського добра. Біг Івасик немов на свято і вибрикував як лоша (Сим.); Затиснутий близькими берегами жене свій вкритий слизью нафти вал (Баж.).

Варіант 4

1. Літати, впасти; згадувати, погодитися.
2. Усю свою відпустку Тоня насолоджувалася відпочиваючи. Зморена мати прийшла з городу та й лагідно кладе мені на плече руку.
3. Біля хати виднілося щось біле. Цитати з дум та пісень без музичного оформлення багато втрачають. Рівень поезії ніколи не визначається валом (І. Сенченко).
4. Куліш Пантелеймон Олександрович, Сковорода Григорій Савич, Толстой Лев Миколайович.
5. Навпроти дверей у глибині стоїть стіл оббитий зеленим сукном. Увійшов розсильний з текою старий німець худючий-прехудючий завжди мовчазний завжди пунктуальний (Харч.); Густі хліба стелилися від протилежного берега до обрїю хвилюючись вируючи закипаючи там і сям від несподіваних вихорів (Гуц.); Плоди черемхи чорні блискучі соковиті зморшкуваті завбільшки з горошину є гірко-солодкі на смак (Мур.); Потім із моря звуків вирізувалися дзвінки мов із срібла виковані слова пісні (Воскр.).

Варіант 5

1. Досягти, відпочивати; любити, віддати.
2. Я живу у звичайному гурті старих і літніх породичів. Дівчина розповідала плачучи.

3. Дмитро проживав на Зеленій. У глибині двору сидить і сама чабаниха Дорошенчиха. Вранці він одержав повідомлення (О. Гончар).

4. Шевченко Тарас Григорович, Гончар Олександр Терентійович, Квітка-Основ'яненко Григорій Федорович.

5. Здається наче хто прибив її (гору) на синьому полотнищі неба і другий кінець недбало кинув далеченько в глибоку балку зарослу лісом (Н.-Лев.); Пізно опівночі за ними приїхала Тодорка їй цього дуже хотілося ласки без рук і без слів (Харч.); Вона стоїть на прибережній кручі мов з каменю сувора мовчазна (Донч.); Уже горіли мохнатими і червоними як жар шапками будяки дихаючи солодким медяним душком (Тют.).

Самостійна робота № 4

Тема: Вставні та вставлені конструкції, їх структурно-семантичні різновиди

Завдання 1

Виберіть із речень вставні конструкції. Схарактеризуйте їх за: а) значенням; б) структурою; в) морфологічним вираженням. З'ясуйте семантичне навантаження вставних конструкцій у публіцистичних текстах. Правильно розставте розділові знаки.

Завдання 2

Проаналізуйте, як поетична мова використовує вставні та вставлені конструкції. Відтворенню яких відтінків – припущення, сумніву, упевненості, ствердження, заперечення тощо – вони сприяють? Доберіть по два власних приклади з поезії з вставними і вставленими конструкціями, схарактеризуйте їх за структурно-семантичними особливостями.

Завдання 3

Трансформуйте прості речення у прості, ускладнені вставними та вставленими конструкціями. Поясніть їх семантичне навантаження. Чим відрізняються вставні конструкції від вставлених? Прокоментуйте розділові знаки.

Завдання 4

Вставні конструкції перекладіть українською мовою. Доберіть до них синоніми (де це можливо). Складіть із ними речення.

Завдання 5

Знайдіть слово (словосполучення), яке виділяється із ряду подібних за структурними, семантичними характеристиками чи за способом морфологічного вираження.

Варіант 1

1. Феномен його довголітнього перебування при владі – це не тільки наслідок як нас намагаються переконати політичної прозорливості і спритності маневрування. Озброєна меншість повстала проти більшості, чого певна річ без підтримки з центру зробити неможливо. Безперечно одна з

найколоритніших постатей пори "великої руїни" – Петро Дорошенко (Публіцистика).

2. Не знаю, чи побачу Вас, чи ні, А може, власне, і не в тому справа. А головне, що десь вдалечині Є хтось такий, як невтоленна спрага (Л. Костенко).

3. Через тисячі літ лиш приходить подібне кохання (Сос.); Дивилась осінь журавлям услід (Іванц.).

4. Наконiec, как говорится, между прочим, как известно, по мнению.

5. Зрештою, безумовно, зрозуміла річ, можна бути впевненим, природно, воістину.

Варіант 2

1. Не можна як кажуть філософи ступити в одну й ту саму річку. Хоч як на мене думати – теж не останнє заняття для парламентарів. Іншими словами передача викликала емоції (Публіцистика).

2. Зробилася скрипка гучна і співуча, Пішла із майстерні на світ. Ходила по людях, міцна і живуча, Либонь, чи не сотнями літ (Я. Щоголів).

3. Народна медицина вважає черемху однією з найголовніших цілющих рослин (Мур.); А теплий вітер навіває мені якісь неясні сни (Сос.).

4. Конечно, в самом деле, может быть, странное дело, к досаде.

5. Зрозуміло, здається, можна не сумніватися, безумовно, воістину, ясна річ.

Варіант 3

1. Як довідуємось із преси це питання зважаючи на численні пропозиції громадськості буде розглядатися найближчим часом. Але як кажуть хто стукає тому відчиняють. Сьогодні нам пересилають пакети допомоги поємому більшій ганьби жодне працездатне суспільство на планеті мабуть не переживало і пережити не може (Публіцистика).

2. Коли буду я навіть сивою і життя моє піде мрякою, Я для тебе буду красивою, А для когось, може, й ніякою. А для когось лихою, впертою. Ще для когось відьмою, коброю. А між іншим, якщо відверто, То була я дурною і доброю (Л. Костенко).

3. Жаб'ячі хори на прип'ятських старицях чадіють в безумі лютих годин (Драч); Трава нескошена на луках марно в'яла (Рил.).

4. Однако, как водится, специально, поверьте, как говорится.

5. Перш за все, до речі, справді, з одного боку, скажімо, по суті.

Варіант 4

1. За статистичними даними нині у сфері науки працюють 175 тисяч спеціалістів. Україна переживає очевидно найвідповідальніший і найскладніший період з часу здобуття державної незалежності. І зважте часу для перебудови в нас бракує. Точніше кажучи ювілей цей дещо умовний (Публіцистика).

2. Стоять вельможні. Діло затяжне. Здається, так стоятимуть довіку. Лесько сміється: – Голод підійме, чкурнуть, як чорт від кукуріку (Л. Костенко).

3. Чемерник гарно виглядає не тільки завдяки квітам, а й листю (Барк.); Тече розмова незрадлива довкола дружнього стола (Дрозд).
4. Безумовно, напевно, к сожаленію, к огорченію, по обычаю.
5. Виходить, скажімо, таким чином, звісно, для прикладу, зокрема.

Варіант 5

1. І нарешті шостий загальний показник економічної ситуації – це життєвий рівень населення і тривалість життя людини. Але подібні національно-етнічні проблеми не вичерпують суспільного життя і природно розглядаються людьми як часткові. Тому депутати переконаний мають припинити будь-яку бізнесову діяльність (Публіцистика).

2. Мені, мабуть, довіку буде сниться, Як я стою, не піднімаю віч, А ті свати лопочуть про куніцу, А та дурепа колує під (Л. Костенко).

3. Осіннє лагідне сонце востаннє пригрівало старі липи (Дрозд); Ось від назви тієї трави чигири і пішла нібито назва міста Чигирин (Газ.).

4. Как водится, по словам, говорят, наоборот, не в укор будь сказано.

5. На щастя, не дай Боже, на превеликий жаль, хвала Богові, на мою думку, слава Богу.

Самостійна робота № 5

Тема: Просте речення (підсумкова)

Завдання:

- I. Перепишіть речення, підкресліть підмет, назвіть способи його вираження.
- II. Перепишіть, підкресліть присудки, визначте їх типи, способи вираження.
- III. Перепишіть. Визначте вид односкладних речень.
- IV. Побудуйте речення, де одне з поданих дієслів виконувало б функцію присудка, а інше – функцію відокремленої обставини або відокремленого означення.
- V. Побудуйте речення, де б подані інфінітиви виконували синтаксичну функцію: а) додатка; б) означення; в) обставини.

Варіант 1

- I. 1. Хто обікрав, обскуб його душу, хто його совісті руки зв'язав? (В. Симоненко). 2. Сто дзеркал спрямовано на мене. В самоту мою і німоту (В. Стус). 3. Ми з Іваном Михайловичем у Старобільську придбали з десяток поетичних новинок і привезли їх Дмитрові (І. Савич). 4. Добрий ходить нечутно, добрий знає багато і сумує, як смутно, і радіє, як радо (О. Зарічний). 5. Важливою складовою українського народу є наука про народну творчість – фольклористика (З журн.).
- II. 1. А чоловік візьми та й виміняй коня (Нар. казка). 2. Я – твій ровесник. (В. Симоненко). 3. Те слівце прилипло до Тосика і стало правити за прізвисько (Б. Харчук). 4. Чабан Горпищенко собою незavidний. Але в степу він якось далеко видний (О. Гончар). 5. Кіт хап кабана за хвіст (Нар. казка).

- III. 1. Нам наказують зайняти висоту (І. Кочерга). 2. Вугіллям полотна не білять (Н. тв.). 3. Не забуду вечора хрусткого, інею й тоненького льоду (М. Рильський). 4. Крик, сміх, плач (Б. Олійник). 5. Навкруги було безлюдно (М. Коцюбинський).
- IV. Легіти, побачити; пробачити, перемогти.
- V. Ходити, привітати.

Варіант 2

- I. 1. Ходити по краю безодні завжди привабливо (В. Петров). 2. Бусли плавно кружили над хатою, не впізнавали. Це заради них батько з матір'ю вирішили перекрити дах весною, доки яйця в гнізді не з'явилися (М. Ночовний). 3. У репертуарі цього театру було п'ять п'єс В. Винниченка (З журн.). 4. Десною котилося переможне „ура” богунців (В. Дрозд). 5. Степан з Надійкою жили в одному селі, але й досі були мало знайомі (В. Підмогильний). 6. Бідний прийшов додому, думав-думав та й журитися (Нар. казка).
- II. 1. У клубі було повнісінько людей, ніде голці впасти (З газ.). 2. Він його булавою луп та луп. Аж луна йде (Нар. казка). 3. Ми давай дякувати (М. Куліш). 4. Марина продовжувала готувати сніданок (І. Вільде). 5. Пан тільки хотів його взяти, а він пух та й вилетів у відчинене вікно (Нар. казка).
- III. 1. Пригинасте хугу над кущем і сидите немовби в зеленому курені (О. Вишня). 2. Грудьми зустрічаєм підступність зміїну (В. Сосюра). 3. Не берися не за своє діло (Н. тв.). 4. На пожежній башті вдарили тривогу (І. Ле). 5. Сонцю над світом горіти (І. Нехода).
- IV. Бачити, намалювати; знати, написати.
- V. Шити, доглядати.

Варіант 3

- I. 1. І він не зміг іти. Він прихилився раптом до колони (Л. Костенко). 2. Погноблена частина душі зненацька випростовувала крила у невиразному, жагучому пориві (В. Підмогильний). 3. Те її „Я тебе чекатиму” ніжно юрмилося десь у потаємному куточку Андрієвого серця (Із газ.). 4. Сім дочок – один таночок (Н. тв.). 5. Жити серед саду – це значить збагнути саму сутність буття (І. Цюпа).
- II. 1. Мати Федькова хап Федька і так торсонула (В. Винниченко). 2. „Звенигора” в моїй свідомості відклалася як одна з найцікавіших робіт (О. Довженко). 3. Феодосійська галерея стала своєрідною школою мариністичного живопису (О. Довженко). 4. От один із тих посланців – „кахи-кахи”. А Кожум'яка і жажнувся (Н. казка). 5. Ти – кожна мить прожитого життя (М. Гнатюк).
- III. 1. То посійся не словами, а розумом, ниво (Т. Шевченко). 2. Добре діло роби сміло (Н. тв.). 3. Твоїх очей магічна ніжність і губ розплавлений

метал (Л. Костенко). 4. Ніяких пояснень їй не дали (Ю. Смолич).
5. Примемно ходити по рідній землі (О. Копиленко).

IV. Бігати, простудитися; перевтомитися, знепритомніти.

V. Танцювати, турбуватися.

Варіант 4

I. 1. Маркіян із Дмитром з дитинства були нерозлийвода (Із газ.). 2. За рідний край віддять готові вони свою гарячу кров (В. Сосюра). 3. У 1952 році відкрилася дитяча художня школа, її відвідує сорок учнів (О. Довженко). 4. Скільки ще пісень, ще скільки слів неказаних у серці (В. Сосюра). 5. Говорити – не горох молотити (Н. тв.).

II. 1. Віддзеркалене світло здається кришталеву чистим (В. Барка). 2. Вони вийшли на річку і гайда на Голохвацький шлях (М. Хвильовий). 3. День обіцяв бути сонячним і ясним (О. Донченко). 4. Не міг він, бідолаха, пережити такого лиха, та мусив могти (М. Стельмах). 5. Соловейко залився ще завзятіше, ще дзвінкіше (О. Гончар).

III. 1. Зненацька, неподалік від себе, побачив двох пташин (М. Стельмах). 2. Удвох і плакати легше (Н. тв.). 3. Люби природу не для себе, люби для неї (М. Рильський). 4. Не вчи плавати шуку (Н. тв.) 5. Мною аж надто піклуються (Ю. Смолич).

IV. Замилуватися, пройти; сидіти, вишити.

V. Співати, в'язати.

Варіант 5

I. 1. П'ять кораблів гордо мчать по вкритому піною морю (І. Сенченко). 2. Тільки сниться огненне минуле (В. Сосюра). 3. „Патетична соната” М. Куліша – відповідь на „Дні Турбіних” М. Булгакова (Із підр.). 4. Один дурень закине у воду сокиру – десять розумних не витягнуть (Н. тв.). 5. Не співає чорнобрива, кляне свою долю (Т. Шевченко).

II. 1. Кайдаш сів з ними за стіл і почав балакати (І. Н.-Левицький). 2. Широке лице було сухорляве й бліде, наче лице ченця (І. Н.-Левицький). 3. Я тоді зліз на купу лози та ну гойдатися, та й ну гойдатися (О. Довженко). 4. Саям алейкум – значить „мир вам” (Із газ.). 5. Заридала Катерина та бух йому в ноги (Т. Шевченко).

III. 1. Митцю не треба нагород (Л. Костенко). 2. Візьму собі твою співучу душу (Л. Українка). 3. Не плій у криницю: пригодиться ще води напиться (Н. тв.). 4. Тремтіння віт, і жах, і насолода, шаленство злив у білому вогні (Л. Костенко). 5. Готують молодий пшеничний урожай в бджолинім вересні (А. Малишко).

IV. Подорожувати, замилуватися; вражати, проспівати.

V. Приїхати, виховувати.

ЗРАЗКИ САМОСТІЙНИХ РОБІТ З ТЕМИ „СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ”

Самостійна робота № 6

Тема: Структурно-семантичні особливості складносурядного речення

Завдання 1

На основі простих речень побудуйте складносурядні відкритої і закритої структури. З'ясуйте формальні особливості відкритості/закритості структури. Дайте характеристику предикативних частин щодо їх співвіднесеності:

- а) з двоскладним / односкладним;
- б) поширеним / непоширеним;
- в) повним / неповним;
- г) ускладненим / неускладненим простим реченням.

Завдання 2

Назвіть основні формальні ознаки складносурядного речення. З'ясуйте, якими засобами поєднуються предикативні частини і які семантико-синтаксичні відношення встановлюються між ними (одночасності дії, послідовності дії, умовно-наслідкові, причинно-наслідкові, висновкові, чергування дій тощо). Побудуйте графічні та лінійні схеми речень.

Завдання 3

Прокоментуйте семантико-синтаксичні відношення між предикативними частинами, що поєднуються сполучником **а** (протиставні, зіставні, зіставно-протиставні, єднальні).

Завдання 4

У яких випадках сурядні сполучники поєднують предикативні частини складносурядного речення, а в яких – однорідні члени речення? Поясніть наявність/відсутність розділових знаків перед сполучниками сурядності.

Завдання 5

Побудуйте складносурядні речення за схемами.

Вкажіть на засоби зв'язку та семантико-синтаксичні відношення між предикативними частинами.

Варіант 1

1. Тут жив живий бог, ніким не вигаданий і ніким не даний. Він не потрясав карами своєї Біблії, не пророкував, будучи плинним й невидимим (Харч.); Над столом, густо заставленим смачними напінками і наїдками, похабно сяяла електрика. За столом сиділи та з церемонними словами і усмішками на устах їли ті страви гості (Підмог.).

2. Друг ще простить, зате сама доля може часом помститися (Іванич.); Автобуса не трапилося, тому сіли в кузов вантажівки (Тют.); Михайло торкнувся коня ногами, і він задер голову, заіржав і побіг риссю (Шевчук); Працює на підйомному крані, і тому звук на всіх згори вниз дивитися (Дім.);

То загуркоче ген-ген над затихлим гаєм канонада, то враз освітять небо спалахи сигнальних ракет (Збан.); О, закуй мені, зозуле, Чи я довго проживу (Олесь).

3. А вони тим часом загарбали міські хутори, а вони зігнали з них удів міщанських – і ну хазяйнувати (Тулуб); Боєць з хибами – все-таки боєць, а муха без хиб – всього лиш бездоганна муха (Довж.); Люди битимуть зміїв по головах, а змії кусатимуть їх у п'яту (Харч.); Товариші поговорили ще трохи у вигоні й забули, а в мене ще довго шеміло в грудях (Вас.); У батька піввуса обсмалило, а їм смішно до сліз (Тют.); Сонце впало в степ за очеретом і погасло, а з лиману викотився червоний місяць і пустив на воду широку іскряну стежку (Н.-Лев.).

4. Вгорі над нами зашумів вітерець, і досвітня темна пелена паморози повисла над головами сина і матері (Стельм.); Правдивим будь – але не всім ти відкривайся. Хоробрим будь – але на техніку зважай (Тич.); Зрідка спросоння заскрипить журавель або гупне біля якогось похиленого тину росяне яблуко, проллється шипучим соком на траву – і знов тиша (Стельм.); Лиш небо гуде неокрає та сім'я журавлина на крилах весну підіймає (Мал.).

5. а) А[], а[], а[].

б) Або [], або [], або [], але [].

Варіант 2

1. Ніщо прикре до вечора його не спіткало. Відібрав чимало картин для імперської власності і мав приємну несподіванку (Харч.); Незабаром у птахів вивелось п'ятеро малят. Вони жадібно розкривали дзьобики і просили їсти (Газ.).

2. Володимир озирнувся навдокіл, але не побачив нікого, хіба що лагідне обличчя Марії Яківни (Шевчук); Серпневий день згорів над Києвом, і зорі висіяла ніч (Дрозд); То засвітить фари і б'є світлом по мокрих деревах при дорозі, то погасить їх і висє у п'їтми (Тют.); Була вона з хліборобського роду, і тому знала ціну навіть найменшому шматочку (Гонч.); Або ми підемо і ціною життя здобудемо волю, або ми вік залишимося жити на колінах (Загреб.); Чи то мені здається, чи то справді свист тихшає (Жощоб.).

3. Здригається обрїй од шквалу й грози, А поле – погожого тижня чекає (Копил.); Життя одвічно вище смерті, а це його одвічна суть (Онєц.); Антось впрїгся у шлею і тягнув з-під шопи воза, а Мокрина краєм ока дивилася з вікна (Харч.); Без гучних прожив він декларації, А в душі поезія цвіла (Рил.); Старша навчала сестру меншу, а їх підслухало ще кілька дівчаток з вулиці (Шевчук); Навколо білів сніг, а в саду ще й досі лютувала стрілянина (Збан.).

4. Багрянні смуги на обрїї тугішали, звужуючись, і були схожі на лаз у той задушливий день (Гуц.); Олександр Довженко не тільки в розмовах, не тільки в прилюдних виступах, але й всією своєю творчістю завжди сміливо вторгався в саме життя (Рил.); То хочеться над вами заридать, то заспівать з раптового нестяму (Л. Укр.); Вітру на морі не було, проте клекотів сильний прибїй (Ткач).

5. а) [], і[]; то[], то [].

б) [] і [], та [].

Варіант 3

1. Її обличчя, відбившись, стояло перед ним, дивилося із самого дна потоку, ясне й чисте, як сонце. Маленькі хвилі промивали його, промивали їй голову, стрічки в косах (Харч.); Чергова сестра Одарка Калинівна роздавала хворим ліки. Вона уважно схилялася до кожного та казала ласкаві, розрадливі слова (Підмог.).

2. Галя не могла оформити цю думку в слова, зате вона відчувала її всім серцем (Шевчук); Ота зустріч просто-напросто приверзлася, або вона йому наснилась в страхітливім сні (Дім.); І будеш ти у кожному диханні, І будеш ти навіки при мені Гасить зірки очима на світанні, Палить мене в безмежному вогні (Сим.); Твій сміх – то сміх мінливої зорі, Та лиш у снах він явиться мені (Черкас.); Чи то війнув снігами небосхил, Чи то так сумно розкричалась галич (Світл.); Не тільки Ліна Іванівна, але й Орест дуже полюбив голуба (Шевчук).

3. Того року трави і пшениці стояли, як Дунай, а косарі були в ціні (Стельм.); Ти смієшся, а я плачу, великий мій друже (Шевч.); А козаки тим часом сідали на байдаки, перепливали Дніпро, а отаман, хоч як йому було важко, гнув бога до землі (Харч.); Слова одні нам тішать зір і слух, А інші нас відштовхують раптово. В одних – огонь і істина жива, А є й мертвотні, крижані слова (Рил.); По легенькому вітрі на сніг лягав гній-сипець, а під цим покривом все поволі тануло (Сенч.); Ці пришельці не підіймаються знизу і не просять напитися води, а з'являються вони бозна-звідки (Шевчук).

4. З неба спливала хмара, і десь глибоко внизу відсвічувався зірками Дніпро (Ваш); Ми часто робимо дурниці Думками, вчинками, пером, То перебільшуєм дрібниці, То плутаємо зло з добром (Дрозд); Мільйони уст, очей, садів, будов, пейзажів, тонів, запахів і ліній, але одна у світі є любов, єдине сонце у небесній сині (Рил.); Нема в нього ні оселі, ні саду, ні ставу (Шевч.).

5. а) То [], то [], а то [] і [].
б) [] – і [], і [], і [].

Варіант 4

1. Розпушені коси спадали їй на оголені плечі. Очі — два повні відра під коромислами брів – хлюпали живою синявою (Харч.); Птахи по черзі літали на болото і годували своїх дітей. Вони майже не відпочивали (Газ.).

2. Не тільки Галя бачила те сине диво, але й стара не відводила від нього очей (Шевчук); Чи то сонце сходить над побойщем, чи то наповнилась по самі вінця земля червоною кровіцею (Іванич.); І з кожним днем мужнів наш дужий голос, і сили виростали немалі, і наливали український колос щедроти української землі (Ле); Після материної смерті минуло чотири роки, тому й хрест над нею ще не встиг узятися сірим туском (Тют.); Кожен з нас з честю зустріне смерть за цими стінами або діти наші ніколи не будуть вільними на рідній землі (Збан.); Ніч колихала так ласкаво, Проте не спалося ніяк (Рил.).

3. Дні як у молодці, а ночі густою чорною патокою важіють над землею (Слісар.); І сходить день, і мови сходить врода, А над усім – ці світлі небеса (Сенч.); А ніч на морі відпочить зібралась, розкинулась, А до води звисають

чорні тучі (Дрозд); На самій полонині вгніздилося сонце, а в його проміннях з сумовитим курликанням пролітає журавлиний ключ (Стельм.); Чотири підкотини вже закопані, а поруч лежать і терниці на двері до нової хати (Чорн.); Гріло йому серце новонабуте тепло, а на вустах лежала перейнята від нагірної принцеси усмішка (Шевчук).

4. Антон багато цікавого побачив не тільки в артільному господарстві, а й по хатах колгоспників (Черкас.); Пливе обабіч шляху жовта і червона пшениця і аж на горбку зупиняється біля озерця рожевого маку (Стельм.); Туман уже піднявся і небо стало сірим (Коцюб.); Синє море звірюкою то стогне, то виє (Шевч.).

5. а) [], та [], і [].

б) Чи [], чи [], а [].

Варіант 5

1. Хати стояли над туманом. Туман не здіймався вище вікон (Харч.); Помалу послинив край грубого махоркового паперу, обережно зліпив свій виріб і полюбувався на нього. Цигарка вийшла напрочуд рівна, трохи загострена на кінці (Підмог.).

2. Птах відлетів, і сон повільно ввійшов у серце дівчини (Шевчук); Хоч у житті стрічав тебе я рідко, та все ж мені той спогад серце гріє (Фр.); Мої очі закипали сльозою, проте хотілося слухати наспівування мамою цих тужних слів (Стус); Чи то неминучість загартовує душу, чи то вона лікує її (Шевчук); Під неділю або Чіпка в Грицька з матір'ю, або Грицько в Чіпки з Мотрею (Мири.); Ніколи не буде у матері сина, І тому вона йде за село, за околицю, І стає на коліна, І небові молиться (Олійн.).

3. Майданчик на березі мілководної річечки було зруйновано, а на його місці височіла сторожова вишка (Збан.); Хочеться мені хоч одним оком поглянути на Італію, а також хочеться побути на селі (Коцюб.); Сипався і сипався вишневий цвіт під місяцем, а майдан дуднів від шалу (Харч.); Листя було чорно-зелене, соковите, буйне, а між ним синіли грона ягід, тугих і терпких, як терен (Загреб.); Спочатку морок поліз з-поміж очеретів, а за ним дихнули озерця й купини білим туманом (Коцюб.); Все скуте жахом, а Марко грає (Олесь).

4. Вервечки березки спиналися на стебла лободи, купчилися поверх трави, і білі квіти дзвеніли довірливо й мило (Гуц.); Не забувай за отчий свій поріг, Але й кермуй політ за обрії незнані — і мислі, і часу закони невблаганні неси в будучину, на плетиво доріг (Мал.); Не сон-трава на могилі Вночі процвітає, То дівчина заручена Калину саджає (Шевч.); У кожного з нас вдома є або дружина, або діти, або мати, або наречена (Гонч.).

5. а) [] або [], та [].

б) Чи то [], чи то [] і [].

Самостійна робота № 7

Тема: Структурно-семантичні особливості складнопідрядного речення

Завдання 1

Встановіть, які складнопідрядні речення і чому належать до конструкцій розчленованої структури, а які – до нерозчленованої. Назвіть засоби зв'язку, що поєднують предикативні частини.

Завдання 2

З'ясуйте семантико-синтаксичні відношення між предикативними частинами, які поєднуються сполучним засобом *що*. У яких випадках *що* виступає сполучником, а в яких – сполучним словом? Вкажіть на синтаксичну функцію сполучних слів.

Завдання 3

Схарактеризуйте складнопідрядні речення за: а) семантико-синтаксичними відношеннями; б) засобами зв'язку; в) співвіднесеністю предикативних частин із двоскладним / односкладним, поширеним / непоширеним, повним / неповним, ускладненим / неускладненим реченням. Підкресліть і проаналізуйте предикативні основи. Побудуйте графічні та лінійні схеми.

Варіант 1

1. Покинув я сумний підвал, лишив майдан Богдана, де гетьман огиря учвал кудись жене щорана (Сим.); Нехай приїде, тому що він повинен вислухати мене (Риб.); Ми з тіткою йшли вулицею швидко, аби встигнути вчасно до діда-кравця (Тют.); Як уже раз відірвешся від свого вугла, то під чужим мусиш здихати (Іванич.); Хлопці якраз і ждуть, доки з комісії вийде Колосовський (Гонч.); Молода струнка яворина, яка вкрила оксамитовим мохом коріння, високо сягає рябеньким стовбуром, осміхається до блакитного неба (Коцюб.).

2. Аж дотепер не знав, що так важко буде йому розлучатися з тим життям, з вахтами, сонністю моря, кигиком чайок (Гонч.); Проте Андрій плекав надію, що все минеться якимось (Коцюб.); Ти даєш поету дужі крила, Що підносять правду в вишину (Сим.); Те, що є в людині, без сумніву, важливіше за те, що є у людини (Шовкопл.); Довкола було настільки тихо, що чути було тремтіння лагідних зір (Шевчук); Хто ж винен, що якась людина роками носить на собі цю пляму (Сенч.).

3. Хіба ми не повинні плекати народні таланти, щоб вони світили всьому народові (Ян.); Незважаючи на те що пожежу вгасили, люди не розходились (Коцюб.); Поклін тому, хто вносить чесну зладу в людські серця, одверті і незлі (Мал.).

Варіант 2

1. Погода стояла тепла і сонячна, так що шибки на вікнах аж миготіли (Тют.); Іди туди, де люди творять світло і ставлять хрест на темне й на старе (Сим.); В передчутті божественної миті Ми мусимо іти на каяття, Щоб наші друзі, правдою умиті, Наповнилися світлом за життя (Рил.); Вклонитись

можна юності своїй, якщо знаходиш квіти власних мрій у торжестві утвердженої справи (Лет.); Ніхто не пам'ятав, щоб хорунжий так сміявся (Риб.); Він єдиний, хто пішов би на це без коливань і докорів сумління (Дім.).

2. І той горіх, що з туги всох за нею, мені у тому слові шелестить (Олійн.); Ніхто навіть не думав, що вони такі лихі люди (Земл.); Відомо, що в липні день стає коротшим (Шевчук); Пісня – лиш те, що кличе до боротьби (Коцюб.); Так собі думаючи та гадаючи, старий Таволга часом так засумує, що аж сльоза покотиться йому з ока (Куліш); Рослинний світ нашої планети настільки багатий, що вражає нашу уяву (Цюпа).

3. Особистий настрій членів комісії теж був найрізноманітніший, бо всі вони були людьми і мали свої слабкості (Тют.); У вікна заглядав невмиваний ранок: сіренький, пожмаканий, з непричесаними хмарами, від чого у Івана на душі стало досадно (Дім.); А та печаль в очах з туманом сивим йому здається витвором красивим, котрий в багатті скоро ізгорить (Шест.).

Варіант 3

1. Дитиною хотілося йому полізти тією драбиною туди, де скупчились ті отари, і пристати до них пастухом (Шевчук); Для того й збудований був цей собор, щоб у хвилини розпачу людина не втрачала віру в життя (Гонч.); Якщо гра на фортепіано її заспокоювала, то скрипка дратувала (Панч); Русь не дрімала, стомлена і млява, забившись ведмедем у барліг, Бо відчували грек і печеніг відлуння кроків князя Святослава (Сос.); У приймальній ректора, куди він зайшов, було повно людей (Тют.); Хто прагне тиші і спокійного життя, той за своїм духом міщанин (Сим.).

2. Невдовзі таки знайшли велику миску меду, що була схована в княжій медовні (Покр.); В мені гойднулася жовта хвиля, як пісок, що його крутить вітер над головою із сумовитою піснею (Шевчук); Вдома Дарина ніяк не могла вирішити, що подарувати йому на пам'ять (Дім.); Тепер Нюра тим тільки й жив, що ждав наступної суботи (Тют.); Часом Десна розливалася так пишно, що у воді потопали не тільки ліси і сінокоси (Довж.); В її великих синіх, мов волошки, очах було стільки завзяття і рішучості, що це відразу передалось Косачову та Датику (Збан.).

3. І було в образі тому таке гидке щось, таке противне, від чого Кирило здригнувся (Коцюб.); А ти для мене й досі молодий, Хоч вже і сивий, як стебло полинне (Минко); Чомусь нагадував він мені сучкувате молоде деревце, яке не хоче ні ламатися, ні гнутися під ворожим вітром (Загреб.).

Варіант 4

1. Не буде щастя ні мені, ні люду, Доки на світі нещаслива буде хоча б одна людина роботяща (Ворон.); Рум'янець горів на всю шоку, від чого лице здавалося червоним і стурбованим (Тют.); Я міг би дати вам довічну славу, якби вона приходила з жалю (Рил.); Володимир змушений був спинитися і сісти, бо йому від незручного підйому аж іскрами пішло в очах (Шевчук); Ще в дитинстві я ходив у трави, В гомінливі трепетні ліси, Де дуби мовчали величаво У краплинах ранньої роси (Сим.); Посунулись туристи у село, яке славиться майстрами (Вишня).

2. Шкірка на них (картоплинах) так пригоріла, що аж відстрила від середінок, рожевих та пахучих (Тют.); Сад був залитий настільки чистим світлом, що дерева майже розчинилися у ньому (Шевчук); Я пам'ятаю, що ти любиш Бетховена (Сим.); Ви ще раз мрієте про наші державні, громадські, кооперативні й інші установи і про урядовців, що працюють по тих установах (Вишня); А справжня слава – це прекрасна жінка, що на могилу квіти принесла (Кост.).

3. Вона почала придивлятися дорого, наскільки це було в її змозі (Коцюб.); Сергій Антонович зник, видно, до оригінальничання свого помічника, хоча не переставав його помічати (Шовкопл.); Слався той, хто в піснях оспівати зумів джерело і вогонь – два великих начала (Лубк.).

Варіант 5

1. Якщо помру по дорозі, хай хоч мої кості відвезуть додому (Іванич.); Вигапгуй на небо райдугу-доріжку, простели до сонця вишивку-маніжку, щоб по тій доріжці з лебедями-снами плавати до щастя білими човнами (Сим.); Крила їхні стали руками, бо їм треба було для життя рук, а не крил (Шевчук); Битва за щастя вільного людства буде стрясати землями доти, доки не встануть з рабства послулі (Харч.); Дехто навіть не задумується над тим, скільки користі людям приносять птахи, оберігаючи ліси від шкідників (Газ.); Хто щастя взяв у лютий боротьбі, той зможе захистити його в бою (Мал.).

2. Вже цілий місяць обживаю хату, що ж, мабуть, навикати вже пора (Сим.); Це все було в двадцятому столітті, що грозами над нами пронеслось (Сим.); Тільки глибоко десь, на дні дівочого серця, ятриться біль, що не знає вона отакого тихого людського щастя (Цюпа); Почало здаватися, що за чорною смугою хмари то здійснюється, то падає хвиля вогняного моря (Коцюб.); Він такий, що в неозорім полі уночі обійде хуртовину (Мал.); Сонце пекло так, що й уночі степ пашів (Шевчук).

3. Маланка все ж солодко осміхалася, хоч душа в неї сичала (Коцюб.); Непереможно прагну я поставити там високо червону короговку, де й сам орел гніздо не сміє звити (Л. Укр.); Оборонці гетьманської столиці, яку будь-яке вороже військо могло б узяти хіба що багатоденною облогою, розбіглися (Іванич.).

Самостійна робота № 8

Тема: Складнопідрядне речення з кількома підрядними, його структурно-семантичні різновиди

Завдання 1

Перебудуйте елементарні складнопідрядні речення в неелементарні з однорідною / неоднорідною супідрядністю або послідовною підрядністю.

Завдання 2

Конструкції з послідовною підрядністю трансформуйте в інші різновиди складнопідрядних речень із кількома підрядними, ввівши у структуру можливі предикативні частини.

Завдання 3

Складнопідрядні речення із однорідною супідрядністю розгорніть у конструкції з супідрядністю та послідовною підрядністю. Схарактеризуйте предикативні частини за співвіднесеністю з: а) двоскладним / односкладним; б) поширеним / непоширеним; в) повним / неповним; г) ускладненим / неускладненим реченням.

Завдання 4

Складнопідрядні речення з кількома підрядними проаналізуйте за: а) різновидом; б) засобами зв'язку; в) семантико-синтаксичними відношеннями. Побудуйте графічну та лінійну схеми речень.

Завдання 5

Побудуйте складнопідрядні конструкції з кількома підрядними за схемами. Вкажіть на засоби зв'язку та семантико-синтаксичні відношення між предикативними частинами.

Варіант 1

1. Коли на городі з'являвся перший пуп'янок огірка, мати брала мене за руку і вела подивитись на це диво (Стельм.).

2. Він починав розуміти, що розпорядок гарний тільки тоді, коли його сам до себе з доброї волі прикладаєш (Підмог.).

3. Живе лиш той, хто не живе для себе, Хто для других виборює життя (Сим.); Я так хочу, щоб вони простояли так цілу ніч, щоб у душі тієї другої не зникло відчуття самотності, щоб вони відчували потребу бути тільки разом, вдвох (Шевчук).

4. Коли з твоєї душі odkриваються все нові й нові обрії, старі рани забуваються, бо життя стає нескінченним (Олесь); Поки доїлися кози, він сидів на веранді, яка густо заплетена крученими паничами (Шевчук); Родим не пояснював Сивоокові, що діється в полум'ї, як народжується глина, на яку крізь соломинки, що вставлені в турячі роги, накраплювали співучі барви (Загреб.); Доцільність англійської системи полягає в тому, що в ній є парламент, який перевіряє сам себе і правителя (Іванич.).

5. а) [, (де),], (як).

б) [, (хто), (хто)], (бо).

Варіант 2

1. Конюшина добре зійшла і так рясно та буйно зацвіла, наче синюваточервоні вогники побігли по траві (Колом.).

2. Хто знає, що робиться там, де людина не може бачити (Коцюб.).

3. Школа – це місце, де кожний крок життя і взаємовідносин вихованців і вчителів сповнений глибокого морального смислу, де кожна маленька людина кожному мить свого буття живе під впливом яскравого світла правди (Сух.); Ніколи не думав, що заграбовані вікна аж так віддалять людину від реального світу, що в незвіданих вимірах планети ридає у горі моя мати (Іванич.).

4. Здавалося, що то дзвонить мідний кайдан, в якому закипає вода (Мушк.); У війну, коли доводилось бувати в розкішних багатопверхових

палацах на відомих усьому світові проспектах, я з ніжністю згадував маленьку нашу глиняну хату, як усі люди на землі згадують своє дитинство (Слісар.); До тебе летіла б край світу, Де сходить зоря золота, Якби не морози на квіти, Якби не минули літа (Ткач); Щоб настав час жданий людського єднання, Щоб ні пана більше не було, ні хлопа, Треба перейнятися швидше світлом знання, поступом, якого осягла Європа (Григор.).

5. а) [, (як) ,], (що).

б) [], (де , (які)), (де).

Варіант 3

1. Олесь біжить підтюпцем і раптом помічає, що дерева теж біжать, кружляють, ховаються одне за одного (Тют.).

2. Живуть століття після смерті ті, що роблять те, чого "не можна" (Сим.).

3. Коли починається сезон, коли трактори не вичахають на шлях цілу добу, Зоя помітно зростає в своїй ролі (Гонч.); Нехай не знає втоми та рука, що добре зерно в добру землю сіє, що зневажає чорні суховії і щедра, як наповресні ріка (Рил.).

4. Потім, коли підійшов Черниш, Маковей упевнився, кого вона шукала (Гонч.); Якби мої думи німії та пісню стали без слова, тоді б вони більше сказали, ніж вся оця довга розмова (Л. Укр.); Мабуть, так думають митці в старості, коли вже вигоріло все паливо, коли вичахло серце, що прагнуло все вищої і вищої мети, коли мистецтво стало способом заробітку, бо нічого іншого вони не вміють (Мушк.); Я побачив, що з дідом треба якось інакше балакати, щоб викликати його на розмову і не вважати на його вдачу (Олесь).

5. а) [], (бо), (що), (що), (що).

б) [, (що) ,], (аби), (коли).

Варіант 4

1. Шпаків чути здебільшого вранці, коли довгим ланцюжком вони влаштовуються на телеграфних дротах (Собко).

2. У відповідь така тиша, що чути було, як угорі шелестять хмарки (Шевчук).

3. Ми сиділи доти, доки голуб не опустився на дах, доки не напливла на землю густо-гаряча темна хвиля смеркання, доки не затихли кроки людей (Шевчук); Прости, що знов наснитися молю, що був учора біля твого дому (Бойч.).

4. Розповідав учора про сибірські морози, на яких і залізо не витримує – кришиться, про гнуса, од якого нема порятунку нічому живому, про щоденний героїзм отаких, як Іван Захарович (Дім.); Коли мені підхлібник тисне руку, тікаю геть від нього сам не свій, мов босою ногою на гадюку я наступив на стежці лісовій (Павл.); А там прохолодно синів Дніпро, по якому пропливали річкові трамваї з людьми, що їхали на далекі пляжі (Мушк.); Була це нагальна течія, яка захоплює душу і тягне туди, куди можна сягнути, захоплюючись і лякаючись відчуття неможливості кінця (Шевчук).

5. а) [], (скільки), (що).

б) [, (що, (який)),], (звідки).

Варіант 5

1. Такі грізні вони стали, що готові були в одну мить кинутись на кого завгодно (Колом.).

2. Вже життя підійшло до кінця, коли з'ясувалося, що дуже хочу жити (Тют.).

3. Ми народилися в муках, щоб родити, Щоб синами обезсмертити свій рід, Щоб квітував на диво всьому світу Козацький геніальний родовід (Сим.); Я почув, як щось хряснуло в мені самому, як серце тріснуло від кривди (Іванич.).

4. Коли за рогом зникла остання підвода, я вирішив, що досить вже відсиджуватися у привітному затишку лісових нетрів (Збан.); Нестерпно захотілося знати, що він пережив, як склалася у нього доля (Іванич.); Я довго дивився, як плигає по вулиці вогник ліхтарика, на потік, який зносив у Дніпро сьогоднішній настрій, на дощові нитки, які клювали обернену на багно пилюку (Шевчук); Цей буйний платан привертав увагу місцевих жителів, паломників, невільників, що тягнулись журавлиними ключами з ринку на галери, турецьких дервішів ордену Хаджі Бехтоша, які заснували на околиці міста такіє (монастир) (Іванич.).

5. а) [, (котра)], (що), (де).

б) (якби), [], (куди).

Самостійна робота № 9

Тема: Структурно-семантичні особливості безсполучникових конструкцій

Завдання 1

Визначте семантико-синтаксичні відношення безсполучникових конструкцій з однотипними частинами. Вкажіть на їх структурно-граматичні особливості, засоби зв'язку між предикативними частинами. Поясніть вживання розділових знаків.

Завдання 2

Трансформуйте (де це можливо) сполучникові конструкції в безсполучникові. Чому деякі речення не піддаються відповідній трансформації? Встановіть семантико-синтаксичні відношення перебудованих речень і зіставте їх із відношеннями сполучникових конструкцій. Зробіть висновки.

Завдання 3

Визначте різновид безсполучникових конструкцій. Встановіть кількість предикативних частин і семантико-синтаксичні відношення між ними. Схарактеризуйте кожну з предикативних частин за співвіднесеністю: а) з двоскладним/односкладним; б) поширеним/непоширеним; в) повним/неповним; г) ускладненим/неускладненим реченням. Побудуйте лінійні схеми безсполучникових конструкцій.

Варіант 1

1. Гнуться клени ніжними колінами, Чорну хмару сріблять голуби (Рил.); Народ – мій Бог, йому я вірю (Сим.); У ровях вода, на городах – пісок (Харч.); Річка починається струмком, із струмків мільйонних – повинь річки (Гонч.); Добрі діти доброго слова послухаються, лихі – й дрючка не бояться (Нар. тв.).

2. Вночі прокидаюся, сідаю на ліжко і напружено слухаю, як щось свердить мій мозок, лоскоче серце (Коцюб.); То над Європою кислотні йдуть дощі, то раптом лазер проникає в гени (Підс.); Або зима буде холодною, або влітку засуха все спалить (Газ.); Вже день здається сивим і безсилим і домліває в зарослих ріка (Сим.).

3. Це правда: кров з каміння може змити дощ (Антонич); Сонце заходить – Катерина по садочку ходить (Шевч.); Тільки ранньою весною зеленіє в них перша трава, потім гаряче сонце спалює кожну билину, сухої випиває останню вологу (Дрозд).

Варіант 2

1. Ну, і пішов я ланами; там ешелони, сніги (Сос.); Вітер вороже б'ється у вікно – син його не лякається (Газ.); Кожушина сповзла з Тодорчиного плеча, він побачив її руку, мускулясту, тверду, оголену вище ліктя (Харч.); Вогнем палає виднокруг, земля світлішає довкола (Воскр.); Поле не оране, вівці не лічені, пастух рогатий (Нар. тв.).

2. Навіть не оглядаючись, я знаю, що це іде хтось із небагатих людей (Стельм.); І я всміхаюся до всіх, і я їй ніжним голубом воркую (Олесь); Вітайте їх, і нехай вони надсилають до нас свої матеріали (Панч); Поки ми спускалися в долину, червоне сонце котилось краєм макітри (Коцюб.).

3. А ще пам'ятаю: спускала на воду кораблик (Газ.); Довженко – не однотонна текуча мелодія, він всеохоплюючий, універсальний в найкращому понятті (Гонч.); Працюєш на полі в квітні – думай про серпневі дні літні (Нар. тв.).

Варіант 3

1. В могилах поле мріє – Назустріч вітер віє (Тич.); Щебечуть птиці, вітер лине, до тебе квітка тягнеться в півсні (Сос.); Старе не просто вийшло з моди, його було чим замінити (Харч.); Сонце ще не зійшло – надворі було світло, все ожило, загомонило (Збан.); Камінь тліє, точиться незримо, Молодість вітрами лине в ніч (Мал.).

2. А ти ще бачиш місяць, як його з лісу виносять на рогах корови (Стельм.); Чи то вітер верхів'ям смерек гуляє, чи вовк самотній виє жалібним голосом (Лет.); Ліве око у нього витекло, зате праве ж блимає гостро (Дім.); Хоч не став він ні гетьманом, ні митрополитом, зате став хоробрим воїном (Риб.).

3. Приносиш ясний усміх долі, хвороба гоїться поволі, обнова в серці спіє (Антонич); Донька народилась – зіронька засяяла (Газ.); В останній час сім таких погод у нас: сіє, віє, мутить, крутить, припікає, мете, поливає (Нар. тв.).

Варіант 4

1. За тинами цокотять копита, Сад шумить, Пахнуть медом яблуні в саду (Сос.); Добре говорити – зле творити (Нар. тв.); В хаті пахло засохлими васильками, під піччю сюрчав цвіркун, за хатою стигла червнева тиша (Тют.); Марія втримувала на руках дитинча, Федулиха держала за налігач корову (Харч.); У глибині лісу стукав дятел, пищали синиці (Донч.).

2. Люди запевняли, що саме під цим дубом заporожці разом із своїм кошовим отаманом Сіркою писали знаменитого листа турецькому султанові (Шест.); Я не я, і ти мені не ти (Кост.); Не тільки тужна пісня лилася із змученої душі матері, а й пропікали сльози гарячі сліди на її обличчі (Тют.); Народ сам скує собі долю, аби тільки не заважали (Коцюб.).

3. Ходжаєв просив Олександра Івановича збудити його о другій ночі – хай, заступаючи один одного, вони почергують так до ранку (Антонич); Старе одживає, нове народжується (Вишня); За народним повір'ям, осика була сильним відворотним засобом од нечистої сили: кілок з осичини забивали на воротах під Зелені свята (Барк.).

Варіант 5

1. Я для неї зірву Оріон золотий, я – поет робітничої рані (Сос.); Вечір упав на коліна, руки спокійно простяглися на лавці (Тют.); Нили ноги і руки, була великою голова (Харч.); Виставу закінчено, глядачі аплодують, завіса знову піднімається (Газ.); Цінує розум вигуки прогресу, Душа скарби правданні стереже (Кост.).

2. Смутний грудень, як прийде студень (Нар. тв.); Немає пісні в порохна, зате стрімку провину чути (Кочерга); Чоловік забіг кудись на край світу, і вона його щодня проклинає (Дім.); Якщо узявсь іти – кінця ти доходжай (Тич.).

3. Десь оддалік дере деркач, б'є перепел, потім усе затихає (Вишня); Не бачу вже нічого більш, лиш знаю: юрбу схвилюєш ти шаленим герцем (Антонич); Зійшов у березні сніжок – берись за плужок (Нар. тв.).

Самостійна робота № 10

Тема: Структурно-семантичні особливості складних синтаксичних конструкцій

Завдання 1

На основі простого речення побудуйте складну синтаксичну конструкцію з сурядністю і підрядністю. Визначте у кожній предикативній частині предикативну основу і схарактеризуйте її.

Завдання 2

Елементарні складносурядні речення розгорніть у складні синтаксичні конструкції: а) з сурядним і безсполучниковим зв'язком; б) сурядним, підрядним і безсполучниковим зв'язком.

Завдання 3

У складних синтаксичних конструкціях поставте потрібні розділові знаки. Обґрунтуйте їх вживання. Визначте різновид складної синтаксичної конструкції, кількість предикативних частин, засоби зв'язку та семантико-синтаксичні відношення між ними.

Завдання 4

Побудуйте графічну та лінійну схеми складних синтаксичних конструкцій. Схарактеризуйте їх за: а) структурним різновидом; б) семантико-синтаксичними відношеннями; в) засобами зв'язку. Вкажіть на співвіднесеність кожної предикативної частини з: а) двоскладним/односкладним; б) поширеним / непоширеним; в) повним/неповним; г) ускладненим/неускладненим реченням.

Завдання 5

Побудуйте складні синтаксичні конструкції за схемами. Назвіть засоби зв'язку та семантико-синтаксичні відношення між предикативними частинами.

Варіант 1

1. Білка вискочила з дупла і, чіпляючись за припорошені снігом гілки сосон, полетіла мені назустріч, залишаючи за собою хвіст снігової пилюки (Колом.).

2. По вулицях стікали каламутні струмки, а вузькі і горбаті тротуари блищали від болота (Панч).

3. Прорвіться крізь її веселість Вас подивом ошпарить суть Вона це дерево на скелі Яке вітрами не зігнуть (Кост.).

4. Коли вже люди обляглися спати, Коли вже місяць вилузнувся з хмар, Коли спартанка Києва, не Спарти, Лиш я світила вікнами в бульвар, – тоді із ночі, з п'яними, з порожнечі, де зіп'ялась вежа на котурн, мені хтось душу тихо взяв за плечі – заговорив шопенівський ноктюрн. Вона була б і вмерла вже не раз, та все питає і на смертнім ложі, – а де ж те Слово, що його Тарас коло людей поставив на сторожі (Л. Костенко).

5. а) [], і [], (що), (що).

б) [, (коли),]; [], []! [].

Варіант 2

1. М'яке зелене світло ласкаво лягає на важке тіло, на білу бороду й на благородний старечий профіль (Коцюб.)-

2. Сонце скотилося за байрак, і в хаті од заходу зробилося червоно й прохолодніше (Тют.).

3. Не знаю Чи віднайду загублену тебе Чи догукаю мрію з того краю Куди мене щонаочі хтось веде і звідки я щоранку не вертаю (Федор.).

4. І в епіцентрі логіки і стресу, де все змішалось – рідне і чуже, цінує розум вигуки прогресу, душа скарби прадавні стереже. Я в людей не проситиму сили, я нікого в житті не просила, як не просять гранітні схили, щоб у спеку дощі їх зросили (Л. Костенко).

5. а) [], і [], (якщо).

б) [, (хто),]; (хто), []! [].

Варіант 3

1. Стомився день, облишив косовицю, дмухнув на сонце, заморочив ліс, узяв на плечі хмару-пуховицю та й рушив спати на небесний віз (Вінгран.).

2. Вітерець лоскоче ковил-траву, і ящірки шастають поміж теплим камінням на голих пагорбах (Тют.).

3. В кімнаті запала тиша це була одна з тих хвилин коли співбесідникам здається ніби розмова й не переривалася так могутньо захоплює їх потік спогадів і думок (Собко).

4. І тільки на привалі, в ті рідкісні хвилини, коли ще в свої тачки жінки не запряглись, ті буковки вірменські виводять, як стеблини, І слізьми поливають, і букви прийнялись. То верби похилилися додолу, червоні ружі зблідли на виду, бо вже погналось перекотиполе за літом – по гарячому сліду (Л. Костенко).

5. а) [] – і []: [], і [].

б) [], але [], (щоб).

Варіант 4

1. Вода шумить між камінням, підкидає вгору хвилі (Н.-Лев.).

2. Я думаю про тебе весь мій час, Але про це не треба говорити (Кост.).

3. Ми винувати що міліють ріки І мілинами світять береги що десь духовні лупляться каліки і виростають ваші вороги (Сим.).

4. В маєтку гетьмана Івана Сулими, в сучасному селі, що зветься Сулимівка, до кінських грив припадені грудьми, промчали хлопці – загула бруківка, і тільки гриви... курява... і свист... лунких копит оддаленілий цокіт... і ми... і степ... і жовтий падолист... і цих дворів передвечірній клопіт. Мабуть, їй сумно, але жінка хоче, щоб їй хотілося сміятися (Л. Костенко).

5. а) [], (щоб), [], (що).

б) (Якщо), []: [].

Варіант 5

1. Спочиває степ, набирається прохолоди після денної сліпучої спеки (Гонч.).

2. Ти глянула поглядом владним, безжалісна музо, і серце моє затремтіло (Л. Укр.).

3. Я тортури знести не зумію Признаюся зарані вам але більше сказати не посмію Коли навіть захочу сам (Сим.).

4. Це вже було ні зайчиком, ні вовком, кривавий світ, обвуглена зоря! – а я писала мало не осколком великі букви, щойно з букваря, – той перший віршик, притулившись скраю, щоб присвітила поночі війна. А буває – спиньсь на місці, простягаю руки без слів, ніби жду чудесної вісті з невідомих нікому країв (Л. Костенко).

5. а) [], (як), [], і [].

б) [], [], і [], (коли).

РЕЧЕННЯ ДЛЯ ПОВНОГО СИНТАКСИЧНОГО РОЗБОРУ

1. Українці мої! Я запитую в себе, питаю у вас, у людей, я питаю книжок, роззираюсь на кожній сторінці – де той рік, де той місяць, той проклятий тиждень і день, коли ми перестали гордитися, що ми – українці (В. Баранов).
2. Увечері, коли зорі цілуються, я хотів дитиною піймать на синій налігач місяць і напоїти з криниці моєї любові, а криниця моя тоді у яблуневім цвіту цвіла (Г. Косинка).
3. Боїться глянути вгору, щоб справді не було там когось; боїться глянути і на каміння: вже їй (Орісі) здається, що ось-ось заревуть і сунуться з річки зачаровані тури (П. Куліш).
4. Нехай не знає втоми та рука, що добре зерно в добру землю сіє, що зневажає чорні суховії і щедра, як напровесні ріка (М. Рильський).
5. Скільки б не судилося страждати, Все одно благословляю завжди День, коли мене родила мати Для життя, для щастя, для біди (В. Симоненко).
6. А тут гонець тривожну вість приніс, що Київ у облозі, що вже Щека, можливо, й смерть чекає недалеко, а попід Києвом горить правічний ліс (Л. Забашта).
7. У траві раз по раз трапляються лісові квіти – то медунка раптом зажевріє, мовби хто кинув необачно у молоде зело червоно-фіалкові вуглини з кострища, то дрок змахне жовтою шпагою суцвіття і погрожує комусь чи, може, кличе до себе джмелів... (А. Дрофань).
8. Шелестить пожовкле листя, гаснуть очі, заснули думи, серце спить, І все заснуло, і не знаю, чи я живу, чи доживаю, чи так по світу волочусь, бо вже не плачу й не сміюсь... (Т. Шевченко).
9. Серед саду, здається, незмінно живе отой давній, тихий, лагідний світ, І такі ж самі ткалі й вишивальниці, які жили піввіку тому, тчуть килими, гаптують дивовижну квітчасту казку з хмелем, з маків і волошок, жайворонків і золотоперих півнів (М. Слабошпицький).
10. Якщо не можна вітер змалювати, прозорий вітер на ясному тлі, – змалюй дуби, могутні і крилаті, котрі од вітру гнутья до землі (Л. Костенко).
11. Багато народів дали людству великих співців, але я не помиляюсь, коли скажу, що будь-який поет будь-якої епохи міг би позаздрити тій славі і тій воістину всенародній любові, якими овіяне ім'я Шевченка в нашій країні (С. Чабанівський).
12. Вечорами в хлібах витинають на всі лади перепели, ніби влаштовують концерти для хворих, і той спів, як віщий поклик життя, нагадував

недужим людям про молодість, про ті часи, коли вони о такій вечоровій порі працювали ще в полі, закінчували останній покіс або вивертували копи (І.Цюпа).

13. Коли в твої очі дивлюся – Здається мені: Мов бачу я небо прозоре, Мов бачу брильянтових зір ціле море, Що десь там горять-усміхаються, Чудові, ясні!.. (П.Тичина).
14. Для мене багато не треба, Щоб серце забилося раптово: Лиш латочку рідного неба Та матері лагідне слово (Д. Луценко).
15. Хто любить сонце, той в душі ясніє, Хто любить квіти, той не знає зим: Він розквітає і завжди весніє, Радіє світлом сонячним, ясним (М.Тарновський).
16. Коли кличе робота, а завжди вона кличе, я тоді відчуваю, що подвійно живу – сяє сонце у вічі, віє вітер в обличчя і земля попід ноги простеляє траву (А.М'ястківський).
17. Любов земна – не дивина, та є призначення найвище: люби вітчизну, щоб вона не стала попелищем (П.Перебийніс).
18. І хоч тепер уже лягла утома і борозни прорізали чоло, – я все ж радий, що кожну кому в своїх піснях я напоїв теплом (Д.Фальківський).
19. Тихо падає дощ, наче слово твого заповіту, щоб недремний сівач уставав до роботи засвіту: поле спрагло чекає (Б.Олійник).
20. Сиплеться, осипається листя, гнуться, горбляться берези, плаче і посміхається крізь сльози осінь і напрошує журбу на мою наболілу душу (М.Стельмах).
21. Ти знав пісень родинних низку, та лагідно мене просив, щоб заспівав я українську, – і ми зіллемо голоси (М. Сингаївський).
22. А чи сумуєш ти від того, що в нас в садку немає пташок співучих, не чуть пісень сріблястих про ночі зоряні, про сонце, про кохання? (О.Олесь).
23. У товаристві лад – усяк тому радіє; Дурне безладдя лихо діє, І діло, як на гріх, Не діло – тільки сміх (Л.Глібов).
24. Обіруч неї (доріжки) підіймається густа трава, ще зволожена буйною росю, що в скісному промінні сонця, яке деінде пробивається крізь крони дерев, зблискує самоцвітними барвами райдуги (А.Дрофань).
25. Не може кермувати той людьми, хто сам не бачить шляху із пільми, не може дати волю той народу, хто душу закував у темноту (Д.Павличко).
26. Тільки там, де народ співає, співає не абияк, а багатоголосо, там, де голоси творять диво-плетиво, міг народитися Леонтович, що довів свою професію до високої досконалості (А.Авдієвський).
27. По той бік шляху, десь далеко в степу, за садками, тремтить червона заграва: то присяде до самої землі – і тоді на кутку стає поночі й глухо, то знову шугає вгору аж до Волосожару (Г. Тютюнник).

28. Жити серед людей – все одно, що ходити в казковому саду, де навколо тебе найтонші пелюстки квітів з тремтячими краплинами роси, і треба так іти і так доторкуватися до квітів, щоб не впала жодна крапля (В.Сухомлинський).
29. Життєва істина проста, Вона завжди була і буде: В людей душевних – доброта, А вічне зло – в мізерних людях (В.Буденний).
30. Якщо ти байдуже пройшов повз слабкого й беззахисного, якщо очі твої залишилися незрячими, а душа глухою – ти виростеш жорстоким, а жорстокість – це слабкість, помножена на підлість (В.Сухомлинський).
31. Як тая Тінь, так щастя між людьми, І бачили, і знаєм ми, Біжить воно за тим, хто не шукає, А той, хто хоче, не піймає (Л.Глібов).
32. Ще недавно в це небо підіймалися райдуги весняні і там світилися соковито; сонцем курились після дощу неозорі, насяні людиною хліба, і людина стояла серед них, ніби в океані, радуєчись своєю працею, плодючістю землі (О. Гончар).
33. Сон літньої ночі колись мені снився, коротка та літня нічка була, і сон був короткий – він хутко змінився і зник, як на сході зоря розсвіла (Л. Українка).
34. Слухайте ж, щоб дітям потім розказать, Щоб і діти знали, внукам розказали, Як козаки шляхту тяжко покарали за те, що не вміла в добрі панувать (Т.Шевченко).
35. Пишіть листи і надсилайте вчасно, коли їх ждуть далекі адресати, коли є час, коли немає часу і коли навіть ні про що писати (Л. Костенко).
36. Коли вже люди обляглися спати, Коли вже місяць вилузнувся з хмар, Коли спартанка Києва, не Спарти, Лиш я світила вікнами в бульвар, – Тоді із ночі, з п'тьми, з порожнечі, Де зіп'ялася вежа на котурн, мені Хтось душу тихо взяв за плечі – Заговорив шопенівський ноктюрн (Л. Костенко).
37. Не знаю, чи то з усіма таке діється, чи лише зі мною, спраглим усього рідного, тепер далекого від мене, але звуки пісні, що торкалися мого вуха, лягали перед очима фарбами, малювали мені з дивною яскравістю цілі образи (М.Коцюбинський).
38. Поле зелене – вітру б краплину, Бо задихнеться тут, на картині, В душній кімнаті, де піаніно імпровізує спів солов'иний (В.Буденний)
39. І десь в ті дні, несміло, випадково, хоча я вже й пісню склала не одну, печаль моя торкнула вперше слово, як той кобзар торкнув свою струну (Л. Костенко).
40. Помиляються ті батьки, які вважають, що спочатку діти повинні зрозуміти необхідність покори, а потім вони уже самі будуть коритися (В.Сухомлинський).

41. Любов виростає з лагідного дотику маминих рук і ласкавого маминого слова, з тихої колискової і веселки в небі, з квітки і вишні або яблуні під вікном, бо в квітці і дереві так багато добра до людини, що, раз торкнувшись цнотливої дитячої душі, воно впродовж цілого життя зоріє, як неопалима купина (Я.Гоян).
42. З цієї хвилини все те, що він (Тимко – авт.) бачив навколо себе, чув і відчував, повнилося для нього новим змістом: йому ніби вставили інші очі, і він ними бачив тепер те, чого раніше не помічав, йому ніби підмінили душу, і він тепер відчував те, про що раніше не догадувався (Г. Тютюнник).
43. Як і домовлялись, виїхали з Києва надвечір, коли сутеніло і в місті ввімкнули святкову ілюмінацію: сині, червоні й зелені вогні стискалися в яскраві вузли над вулицями, щоб згодом вибухнути, розсипатися салютними гірляндами... (Ю. Щербак).
44. Роки беруть своє, і від того крадькує невтішна думка: а що, як ураз відійде найдорожча тобі людина, хто ж тоді зустрічатиме в рідному обійсті? (В. Скуратівський)
45. Бо пам'ятайте, що на цій планеті, відколи сотворив її пан Бог, ще не було епохи для поетів, але були поети для епох (Л. Костенко).
46. Стою на відстані руки, яка межу не відгородить, і все мовчу, як ті жінки, що зберігають власну гордість (Г. Чубач).
47. Федору Несторовичу пригадалося, як у дитинстві шльопав босими ногами по розбитій чередою степовій дорозі, крута пилюга гарячими струмочками цідилася крізь пальці, а вітерець виносив з-поміж кіп теплий дух спілого жита (Гр. Тютюнник).

ТЕСТИ

Тема: СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ. ПРОСТЕ РЕЧЕННЯ

Варіант 1

1. Позначте рядок, у якому всі словосполучення фразеологічно зв'язані:
А батьківська хата, батьківська турбота, бісики пускати, пускати кров;
Б ведмежа послуга, накивати п'ятами; дивитися вовком, повісити носа;
В співати дифірамби, співати пісню, пекти раки, пекти пиріг;
Г тиха година, тиха погода, бути на коні, петрів батіг;
Д Леся Українка, бути на дні, пускати дим, Суха Балка.
2. Позначте рядок, у якому в усіх словосполученнях слова пов'язані зв'язком прилягання:
А хитається з краю в край; дозволити говорити; повернути праворуч; гарно сказано;
Б на крилах пісень, ліс восени, прийти вчасно, побачити диво;
В доручити малювати, швидше вітру, надзвичайно важливо, підійти непомітно;
Г зробити нашвидкуруч, поволі зростати, гаряче говорити, прийти на допомогу;
Д розмова віч-на-віч, піти відпочивати, йти назустріч, йти назустріч.
3. Позначте рядок, у якому всі словосполучення є прості:
А дивитися за рухом машин; буду зустрічатися з другом; зустрітися в бібліотеці; доручити малювати квіти;
Б арія з опери Верді; завжди підготовлений; мрія про подорож; характеристика учня;
В менш вдале відрядження; буду вчитися в університеті; повернутися з міста; стояти близько хати;
Г радіти зустрічі; будинок на чотири поверхи; прийти ввечері; стояти осторонь від нього;
Д жити в селі; повертатися з боку на бік; перебування за кордоном; повна бочка води.
4. Позначте рядок, у якому всі словосполучення іменні:
А будь-що із запропонованого; вивчений напам'ять; другий день; цікава виставка;
Б троє з п'яти; намальований фломастером; квітка нагідки; чесна гра;
В високі врожаї; шість днів; дехто з присутніх; розумніший від усіх;
Г пишний цвіт; руки матері; дуже сильно; знання про природу;
Д День Перемоги; сказати слово; тиха пісня; чийсь голос.
5. Позначте речення з іменним складеним присудком:
А Незамінною була лоза при виготовленні ясел для худоби, кошар, кліток для домашньої живності (В. Скуратівський).
Б Усміхатись буде гордо й він, йдучи з тобою (О. Ольжич).
В Я хочу крізь сльози сміятися (Л. Українка).
Г За скелями починало ясніти: світало вже (С. Васильченко).
Д Тієї давньої весни ніяк забути я не можу (Р. Лук'янчук).

6. Позначте речення, у якому є неузгоджене означення:
- А Яблунові звуки застигли в загусаючому жнивному повітрі (А. Кондратюк).
 - Б У долині минулого дня зупинюся і трохи постою (Г. Чубач).
 - В І сонце гордо всміхненим хлоп'ям ковзатися на срібний лід виходить (Б. Чіп).
 - Г Високий день стояв ще над ставом і жовто пах липневим медом (Ю. Клен).
 - Д Троянди не встеляли шлях солдата, його стрічав війни шалений шквал (М. Грицик).
7. Позначте речення, у якому другорядним членом речення виступає обставина причини:
- А Разом з підсніжниками зацвітає гусяча цибулька (А. Кондратюк).
 - Б В далечинь холодну без жалю за літом синьоока осінь їде навмання (В. Сосюра).
 - В При високій температурі радимо викликати лікаря (З газ.).
 - Г Від сміху меншає лиха (Н. тв.)
 - Д Яблука падали тихо і з достоїнством, статечно наче (А. Кондратюк).
8. Позначте речення, у якому інфінітив виступає неузгодженим означенням:
- А Хто може випити Дніпро, хто здатен виплескати море (М. Рильський).
 - Б А часто хочеться закрити очі кляті, забути все і в затишку глухим кубельце звити, завести свій дім, щасливим бути, як дурак на святі (В. Симоненко).
 - В Колись у селах України парубоцтво мало звичай в ніч під Великдень розпалювати вогонь (О. Воропай).
 - Г З піснею легше й лихо подолати, і радість переживати (В. Кулаковський).
 - Д Учитель навчив нас писати й читати перше слово – мати (В. Кучер).
9. Позначте речення, яке є односкладним означено-особовим:
- А З особливою симпатією ставилися в народі до лелеки, в якій вбачали „птаха сонця”, котрий приносить в оселю щастя (З журн.).
 - Б Сонце пилюкою не закидаєш (Н. тв.).
 - В І Господа зневажають – людей запрягають в тяжкі ярма (Т. Шевченко).
 - Г О слово! Будь мечем моїм. Ні, сонцем стань! Вгорі спинися, осяй мій край і розлетися дощами судними над ним (О. Олесь).
 - Д Шанують не за вік, а за розум (Н. тв.).
10. Установіть відповідність між реченнями та їх характеристиками:

- А – односкладне означено-особове;
- Б – односкладне неозначено-особове;
- В – односкладне безособове;
- Г – односкладне узагальнено-особове;
- Ґ – односкладне називне.

А	
Б	
В	
Г	
Ґ	

- 1) І мені заспівати хотілось лебединую пісню свою (Л. Українка).
- 2) Шануй батька й неньку – буде тобі скрізь гладенько (Н. творч.).
- 3) Тут вози і зброя, люди й коні. Вогнище (Л. Дмитерко).

- 4) І буде син, і буде мати, і будуть люди на землі (Т. Шевченко).
- 5) Наша ціль – людське щастя і воля (І. Франко).
- 6) До мене приносять лампу і прохають на чай (М. Коцюбинський).
- 7) Люблю пісні мого краю... (М. Рильський).

11. Позначте речення з узагальнювальним словом після однорідних членів речення (розділові знаки пропущено):

- А Січ дала видатних полководців славних державних діячів Наливайка Сагайдачного Хмельницького Сірка (3 підр.).
- Б Шевченкові були підвладні всі жанри літератури поезія проза драматургія (О. Ющенко).
- В Несуть пани осавули козацькую зброю литий панцир порубаний шаблю золотую (Т. Шевченко).
- Г Козацтво було озброєне вогнепальною зброєю мушкетами пістолями рушницями (О. Апанович).
- Д Іван Богун Данило Нечай Максим Кривоніс ці підручні гетьмана були відомі всім (А. Кашенко).

12. Установіть відповідність між реченнями й назвами відокремлених членів, якими ускладнено ці речення:

- А відокремлений додаток;
- Б відокремлена прикладка;
- В відокремлене неузгоджене означення;
- Г відокремлене узгоджене означення
- Д відокремлена обставина.

А	
Б	
В	
Г	
Д	

1. Он журавлі, як чорні намистинки, летять, нанизані одним разком.
2. У „Кобзар” Т.Г.Шевченка входять, поряд з українськими віршами, поеми російською мовою „Слепая” і „Тризна”.
3. Неначе в провесні чи в літі, зацвіли поля.
4. Незважаючи на несприятливу погоду, робота йшла так само жваво.
5. Любіть свою другу матір – рідну Батьківщину.
6. Світи ж нам, свічко-красуне, на радість і горе всякчас....
7. Переляканий, запорошений снігом, без шапки, мчав Василько по дорозі назустріч холодному вітрові.

13. Позначте речення, у якому вставне слово (словосполучення) дає емоційну оцінку повідомлюваному (розділові знаки пропущено):

- А Мабуть людині не можна відриватися від рідного берега (Ю. Мушкетик).
- Б Сумління людське виявляється схоже на вулик його теж можна розтривожити (О. Гончар).
- В Досі дні стояли теплі сонячні а сьогодні мов на гріх задощило (О. Гуріненко).
- Г Доброго кажуть дождати треба а лихе – само прийде (П. Мирний).
- Д А хлібам колосистим здається немає кінця (Д. Луценко).

14. Позначте речення, у яких є невідокремлені означення (розділові знаки пропущено):
- А Він поклав перед нею її недбало скручені покрапані парковими дощами конспекти (О. Гончар).
 - Б Здорові груші та яблуни подекуди розкидані між деякими горбами стоять у цвіту (І. Нечуй-Левицький).
 - В У малині лежав повержений з небес маленький ангел і тихо плакав без сліз (О. Довженко).
 - Г Заглиблений у конспекти Богдан не чує стуку у двері (О. Гончар).
 - Ґ Я пив воду свіжу холодну ще повну снів і хлюпав нею собі у лице (М. Коцюбинський).
 - Д Залите місяцем відпочиває місто (В. Шевченко).
15. Позначте речення, у якому перед словом **як** ставиться кома (розділові знаки пропущено):
- А Мелашка була потрібна в господі як робітниця (І. Нечуй-Левицький).
 - Б Дівчина сяяла як куш калини (І. Нечуй-Левицький).
 - В Промені як вії сонячних очей (П. Тичина).
 - Г Вона як незглибна криниця, дно якої оповите памороззю віків (Є. Колодйчук).
 - Д Дощ у жнива як п'яте колесо до воза (Н. тв.).

Варіант 2

1. Позначте рядок, у якому всі словосполучення синтаксично зв'язані:
- А підносити під соусом, ведмежа послуга, Жовті Води, глуха кропива;
 - Б Чорне море, за двома зайцями, чорне золоте, королівська вечеря;
 - В темне царство, чорна галка, білий гриб, дари осені;
 - Г Кривий Ріг, старший викладач, вищий ґатунок, чорна магія;
 - Д Велика Ведмедиця, Великий Віз, великий автомобіль, сізифова праця.
2. Позначте рядок, у якому в усіх словосполученнях слова пов'язані зв'язком керування:
- А Танули в безодні, лава кущів, співати пісню, кричати голосно;
 - Б довідатися про здоров'я, розкидані вітром, квіти в росі, швидше вітру;
 - В надзвичайно важливо, непорушна дружба, миска з пиріжками, підходить за змістом;
 - Г в глибоких заметах, відверто сказаний, бігти стежкою, крапельки роси;
 - Д будинок з цегли, характеристика учня, збирати овочі, знищити повністю.
3. Позначте рядок, у якому всі словосполучення є атрибутивні:
- А сторінка зошита, тривожні роки, співати пісню, безмежний степ;
 - Б натруджені руки, повернути праворуч, поїздка до Києва, хлопець-красень;
 - В мрія про подорож, схвалений урядом, сорочка в клітинку, кава по-турецьки;
 - Г путівка в життя, дерев'яний будинок, будинок з цегли, збирати овочі;
 - Д небо без хмар, небесні тіла, гілка яблуні, дівчина-студентка.

4. Позначте рядок, у якому всі словосполучення за будовою прості:
- А буду крізь сльози сміятись, працювати напружено, мокрий від дощу;
 - Б пропустити через хворобу, поезії Лесі Українки, написати листа товаришеві;
 - В сузір'я Чумацький Шлях, буду вивчати наполегливо, живе близько від мене;
 - Г вивчати протягом року, виростити в саду, запропонувати цікаві ідеї;
 - Д Зовсім незважаючи на негоду, захоплюватися сучасною поезією, рідна мова.
5. Позначте речення зі складеним дієслівним присудком:
- А Повинна мати думати і дбати про всіх живих імертвих на землі (М. Луків).
 - Б Я берусь за важку роботу – виглядати синів (О. Сенатович).
 - В Мені дальня зоря буде слати листи вересневими журавлями (М. Ільницький).
 - Г Вже клен цю казку розказав бужкам, ліг тінню спати на телігу (Б. Бора).
 - Д У Марії хата була збудована по-новому (І. Сенченко).
6. Позначте речення, у якому є неузгоджене означення:
- А Свято Покрови Пресвятої Богородиці засноване на Русі князем Андрієм Боголюбським (З календаря).
 - Б Сосновий ліс перебирає струни над берегами вічної ріки (Л. Костенко).
 - В Ми будемо за вас свій отчий край любити і на землі своїй лишати добрий слід (М. Сингаївський).
 - Г Розцвіли дзвіночки-квіти, ніжні дзвони із блакиті (О. Олесь).
 - Д Ти зрікся мови рідної. Ганьба тебе зустрине на шляху вузькому... (Д. Павличко).
7. Позначте речення, у якому другорядним членом речення виступає обставина способу дії:
- А Заходить до хати зоря-зоряниця, і гомін стихає кругом (М. Сом).
 - Б Ходить вітер яром та горою, плачуть трави, тужать під косою (М. Рильський).
 - В Прісною прохолодою повіяло з лісу (М. Стельмах).
 - Г За півкілометра річка розпливалася великим плесом трохи меншого, широкого й чистого ставу (Ю. Смолич).
 - Д Ну, словом, листя розпустили всі назустріч живодайному дощеві (М. Рильський).
8. Позначте речення, у якому інфінітив виступає додатком:
- А Біда забрала в мене щастя радіти теплому дощу (Г. Чубач).
 - Б Може, вдасться ще стежку знайти, до похилих воріт прив'язати (Г. Чубач).
 - В Люди вдивлялися в ясне небо і боялися думати про найстрашніше (А. Бондарчук).
 - Г Напав на чесних людей, хотів пограбувати, а тепер ще й розбійниками хоче виставити (В. Кулаковський).

Д Щоб судити про людину, принаймні треба увійти в таїну її думок, її нещастя, її хвилювань (О. Бальзак).

9. Позначте речення, яке є односкладним узагальнено-особовим:

А Субота. Ніч. Давно вже спати час. А ви усе чекаєте ... на нас (В. Захар'єв).

Б У лісі звечорило (К. Курашкевич).

В Зловісна тиша. Холодно і млюсно (В. Симоненко).

Г Не дивися так печально, брів похмуро не підводь (В. Симоненко).

Д Розуму за гроші не купиш (Н. тв.)

10. Установіть відповідність між реченнями та їх характеристиками:

- А – односкладне означено-особове;
Б – односкладне неозначено-особове;
В – односкладне безособове;
Г – односкладне узагальнено-особове;
Ґ – односкладне називне.

А	
Б	
В	
Г	
Ґ	

1. Світлішає в житті і на душі (О. Підсуха).

2. Ніжні сутінки. Вечір (О. Бердник).

3. Сади свій сад, плекай свої надії (П. Дорошко).

4. І сад, і гай, і пісня солов'я – дорогоцінна спадщина моя (Д. Луценко).

5. На пагорбі зеленим біла хата (Д. Павличко).

6. Задзвонили в усі дзвони по всій Україні (Т. Шевченко).

7. Десять раз подумай, а раз скажи (Н. тв.)

11. Позначте речення з неоднорідними означеннями (розділові знаки пропущено):

А Вже українське щире слово почув збагнув і визнав світ (Б. Дегтярьов).

Б У світ ідемо щирими гостинними (В. Каюков).

В І сум шалений непримиренний знов крає серце на чужині (С. Черкасенко).

Г Сніг лежить білий сріблястий (Ю. Яновський).

Д Мені хочеться життя яскравого блискучого діяльного (М. Коцюбинський).

12. Установіть відповідність між реченнями й назвами відокремлених членів, якими ускладнено ці речення:

- А відокремлене узгоджене означення;
Б відокремлене неузгоджене означення;
В відокремлена прикладка;
Г відокремлена обставина;
Д відокремлений додаток.

А	
Б	
В	
Г	
Д	

1. Не сумнівайся, ідучи з народом (Д. Павличко).

2. На ясні зорі і на тихі води, щемлива доле, виведи мене (В. Шукайло).

3. Масмо жити, звичайно, не хлібом єдиним (Б. Олійник).

4. Така моя робота повсякчасна – відповідати кожному й за все! (Т. Се-
вернюк)
 5. Ні небо, ні земля ніколи, навіть у снах, не покидають людини
(М. Стельмах).
 6. Озвучене піснями, бринить моє перо (П. Перебийніс).
 7. На Ворсклі стоїть прославлена батьківщина Котляревського – Полтава
(І. Сенченко).
13. Позначте речення, у якому є невідокремлене означення (розділові знаки пропущено):
- А Вона стоїть простора і широка ця хата з ганком... (О. Ольжич).
 - Б Раз високо над горами уранці повесні дві хмарочки плили кудись
легенькі і ясні (О. Олесь).
 - В На тлі блакитного неба обмитого нічним дощем вирізьблюється кожна
брунька кожна пелюстка (В. Бабляк).
 - Г Пахло зрізаними соняхами підсохлою на сонці цибулею і свіжою
землею з городів (Б. Ярчук).
 - Д І сонце тепле і ласкаве спиноло погляд на землі (О. Олесь).
14. Позначте речення, у якому є невідокремлена обставина (розділові знаки пропущені):
- А Яблука падали з дзвоном мнучи зверху траву і не соромлячись
виставляти напоказ свої червоні і білі боки (А. Кондратюк).
 - Б Вітри північні тремтять затихаючи між запашними кущами лавровими
(Л. Українка).
 - В Любив їдучи на возі з лугу дивитися на зоряне небо (О. Довженко).
 - Г Сформувавшись планети стали охолоджуватись, бо їх з усіх боків
оточувала дуже холодна космічна пустка (В. Уткін).
 - Д Співають їдучи дівчата а матері вечерять ждуть (Т. Шевченко).
15. Позначте речення, у якому відсутнє вставне слово чи словосполучення (розділові знаки пропущено):
- А На жаль козацьке повстання на цей раз не вдалося (Я. Галан).
 - Б З-за саду здавалося піднімалася супроти полуденного сонця велика у
півнеба синя хмара (Гр. Тютюнник).
 - В Кажуть що горе об горе чіпляється (П. Мирний).
 - Г Либонь колись тут була рівнина (В. Яворівський).
 - Д Дерева видно звалені були недавно (О. Шеренговий).

ТЕСТИ

Тема: СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ

Варіант 1

1. Позначте рядок, у якому складносурядне речення закритої структури:
 - А Чи в степах пломеніють пожари, чи жар-птиця війнула крилом (М. Нагнибіда).
 - Б Сідає сонце на вечірній пруг, а світ ще так висвітлюється денно (Г. Світлична).
 - В Так в пилу на шляху наша мова була, і мислива рука її з пилу взяла (В. Самійленко).
 - Г Так терпко пахнуть квіти на грядках, і жінки сміх когось бентежить грою (Г. Світлична).
 - Д То пронесеться над болотом чайка, то промайне бистрий чибіс і грудкою впаде в ситу землю (А. Шиян).
2. Позначте рядок зі складносурядним реченням, предикативні частини якого поєднані сполучником і і виражають умовно-наслідкові відношення:
 - А Уже струмок у чистім полі узявся срібною лускою, і торохтять дерева голі гілками понад осокою (І. Світличний).
 - Б Журавлі тяглися на південь довгими ключами, і їх журливий гаркавий крик віддався в серці поета безмежною тугою (З. Тулуб).
 - В Всім серцем любіть Україну свою – і вічні ми будемо з нею (В. Сосюра).
 - Г Горіло над морем багаття, і море його не залило (Г. Чубач).
 - Д Зоставатися ночувати тут було небезпечно, і ми порішили зараз же покинути сей ненадійний захисток (О. Ольжич).
3. Позначте складнопідрядне речення нерозчленованої структури:
 - А Моє нечуване терпіння іще ніхто не переміг, бо за терпінням є Трипілля, а за Черніговом – Черніг (Л. Костенко).
 - Б І якщо впадеш ти на чужому полі, прийдуть з України верби і тополі (В. Симоненко).
 - В І вже не знаю, на якій із хвиль моя ріка в твою впадає круто... (Г. Світлична).
 - Г Чорний клаптик ріллі мої навмисно залишили, щоб відкритість землі мене думать заставила (Г. Чубач).
 - Д Я нічого забути не вмю, хоч уже призабути могла б (Г. Чубач).
4. Позначте складнопідрядне речення, у якому сполучний засіб що є сполучним словом:
 - А Сонце пекло так, що й уночі степ пашів (В. Шевчук).
 - Б Я пам'ятаю, що ти любиш Бетховена (В. Симоненко).
 - В А справжня слава – це прекрасна жінка, що на могилу квіти принесла (Л. Костенко).
 - Г Здавалося, що загорожа не витримає й перекинеться (О. Олесь).
 - Д Михайлина зрозуміла, що її таємниця стала відома дівчинці (Ю. Збанацький).

5. Позначте складнопідрядне речення з підрядним означальним (у всіх реченнях сполучним словом є слово де):
- А Де з беріз спадають чисті роси, цвіт калини приколола в коси (М. Юрійчук).
- Б Де родилася, там і пригодилася (Н. тв.).
- В Не буде діла, де вовк вівці стереже (Н. тв.).
- Г Цвітуть осінні тихі небеса, де ти стоїш блакитна, мов роса (А. Малишко).
- Д Там біди не буде, де є добрі люди (Н. тв.).
6. Позначте складнопідрядне речення, у якому сполучний засіб як виконує функцію часового сполучника:
- А Послав листа і телеграму. Подякував за все, як міг (Д. Павличко).
- Б У світі все було так, як сто і тисячі, і мільйони років тому (Ю. Збанацький).
- В Як голодний благає шматок хліба, благав прислати йому „ради поезії святої” хоч один томик Лермонтова та пісні Кольцова (З. Тулуб).
- Г Як дуб листочки пожовтілі тримає на своєму гіллі аж до травневого розмаю, отак і я своє кохання, зимою вбите спозарання, у серці юному тримаю (Д. Павличко).
- Д Загубить гай принадливість свою, як ти наткнешся в ньому на змію (Д. Павличко).
7. Позначте складносурядне речення, між частинами якого не треба ставити кому (розділові знаки пропущено):
- А Весна процвіте і наново криниця простеле барвінком круті береги (Л. Первомайський).
- Б Рясніє дощ і падає лункіше м'яких краплин розмірене биття (М. Бажан).
- В Аж колись уранці зашуміли хвилі і громи заграли в сурми-голоси (Олександр Олесь).
- Г Грім одгримів і солодкою мlostю спокою віє од цвіту вишень і сирії землі (М. Рильський).
- Г Вишневі зацвіли сади і сніг пахучий падає на воду (М. Рильський).
8. Установіть відповідність між складнопідрядними реченнями й типами їх підрядної частини:
А	
Б	
В	
Г	
Д	
- А підрядне місця;
 Б підрядне допустове;
 В підрядне означальне;
 Г підрядне умови;
 Д підрядне з'ясувальне.
- Як я люблю оці години праці, коли усе навколо затиха під владою чаруючої ночі (Леся Українка).
 - Там, де рідні кожна стежка і стеблина, бродять думи і пісні мої (В. Сосюра).
 - Ти чуєш, як хвилі клеочуть і вже не вертають назад (А. Малишко).

4. Коли б знав чоловік, що доля готує йому якийсь проміжок часу, тоді б десятою дорогою обминав непевні стежки (М. Стельмах).
 5. Загинув би, напевно, рід людський, якби погасла та маленька іскра братньої любові (Леся Українка).
 6. Тільки Хаєцький, хоч теж не спав цілу ніч, не може вгамуватись (О. Гончар).
 7. Наступила пізня осінь, від чого стало пасмурно на дворі (М. Стельмах).
9. Установіть відповідність між складнопідрядними реченнями та типами їх підрядної частини:

- А – підрядне умови;
 Б – підрядне способу дії;
 В – підрядне означальне;
 Г – підрядне місця;
 Ґ – підрядне з'ясувальне.

А	
Б	
В	
Г	
Ґ	

- 1) Я чув, як дихав сонний ліс у прохолодному тумані (О. Довгий).
 - 2) Я єсть народ, якого правди сила ніким звойована ще не була (П. Тичина).
 - 3) Якби мені сила та воля, жив би без горя (Нар. творчість).
 - 4) Соборна Вкраїно, всі храми твої відбудуєм, щоб лунами дзвонів сягнути духовних вершин (С. Шевченко).
 - 5) Україна моя починається там, де доля моя усміхається (П. Осадчук).
 - 6) Не говори пишно, щоб тобі на зле не вийшло (Нар. творчість).
 - 7) Людина прагне до щастя одвічно, як ріки в долини (М. Нагнибіда).
10. Позначте речення, у яких перед словом ЯК ставиться кома (розділові знаки пропущено):
- А Молоде подружжя було щасливе і життя його текло як по маслу.
 - Б Рука як кажуть руку мие.
 - В Серце його як птаха на вітрі.
 - Г У той день рекорди сипалися як з мішка.
 - Ґ Дівчина як дівчина – гарна скромна розумна.
 - Д І бачив я як зорі весняні в досвітній час і меркли і біліли.
11. Позначте речення, що відповідає такій характеристиці: складнопідрядне речення з однорідною підрядністю:
- А Не поет, хто забуває про страшні народні рани, щоб собі на вільні руки золоті надіть кайдани (Л.Українка).
 - Б Маковейчику просторно і легко на серці, бо сонця так багато, що небо аж побіліло (О.Гончар).
 - В Михайло знав, що рух німецьких танків припиниться тоді, коли один-два з них запалають.
 - Г Як тільки смеркне і зоряне небо щільно укріє землю, далекий обрій враз розцвітає співом (М.Коцюбинський).
 - Д Алі помагав, хоч часом, коли хазяїн забалакувався з покупцями, він позирав на незнайоме село (М.Коцюбинський).

12. Позначте безсполучникове складне речення, між частинами якого слід поставити тире (розділові знаки пропущено):
- А Переконатися пора зробивши зло не жди добра (Д. Білоус).
 - Б Одним заспокоюю себе у мене ще все попереду (В. Канівець).
 - В У товаристві лад усяк тому радіє (Л. Глібов).
 - Г Добре сказано Сенекою жорстокість народжується з посередності й слабкості (Є. Гуцало).
 - Ґ Не повернуть минулого ніколи воно пройшло і вже здається миттю (М. Рильський).
13. Позначте речення, що відповідає такій характеристиці: *складне речення з різними видами зв'язку (сполучниковим і безсполучниковим)*:
- А Демократія тим і добра, що при ній не держава будує людину, а людина будує державу і саму себе (Л Костенко).
 - Б Пігмей бажа високим бути на зріст, порядним хоче виглядати злодій, завжди злочинець – на ділах добродій (Д. Павличко).
 - В Преславне українське слово звучить у серці у моїм, бо мова – хліб, а не полова: я чув її із уст батьків (Г. Позняк).
 - Г Шануймося, бо одна у нас усіх Україна й життя у кожного одне! (Б. Гірський).
 - Ґ Ніколи я не знав, як тяжко жить без солов'я, що в пісні аж тремтить тільцем своїм маленьким (М. Рильський).
14. Позначте рядок, у яких розділові знаки вжито неправильно:
- А Полум'я рожевіло на снігах, освітлюючи: майдан чорні мечі тополь, низенькі заметені снігом, хати (Г.Тютюнник).
 - Б Боятися смерті – на світі не жити (Н. творчість).
 - В Палкої поетичної вдачі, вона не могла вдовольнитися буденним життям, запрягтися до щоденної важкої праці (М.Коцюбинський).
 - Г Згадка про свою землю завжди – і в щасті, і в горі, і в хвилини сумнівів – супроводить нас (В.Скुरатівський).
 - Ґ А може, зараз ти не в полі, любий, а десь у теплому гостиннім домі (В.Ткаченко).
15. Установіть відповідність між реченнями з прямою мовою та їх схемами:
А	
Б	
В	
Г	
Ґ	
- А «П? – а. П».
 - Б А: «П!» – а.
 - В «П», – а.
 - Г А: «П!»
 - Ґ «П, – а. – П».
- 1) Із-під пера Каменяра народжуються гнівні рядки З гнітом і тьмою – сміло до бою! (Д. Павличко).
 - 2) Ще 100 років тому М. Грушевський сказав Якщо ми, українці, хочемо, щоб нас поважали інші народи, то треба, нарешті, почати з поваги до самих себе (І. Дзюба).
 - 3) Іван Франко підкорив свою титанічну працю ідеалові свободи й рівності зазначає Дмитро Павличко Він сам написав стільки, скільки, мабуть, написали всі українські літератори дожовтневих часів.

- 4) Хіба жила на світі ще жінка, в серці якої поєдналися б така мужність, така геніальність, вогонь і розум, пристрасна любов і відданість батьківщині запитує Леонід Смілянський і сам відповідає Ні, другої такої на світі не було, Леся Українка – неповторна.
- 5) То справедливий козак сказав про нього Богдан Хмельницький і додав Чи ворожу ватагу знести, чи лист написати – то все утне (За М. Грушевським).
- 6) Кругом неправда і неволя, народ замучений мовчить часто повторював про себе слова Кобзаря молодий Франко (Д. Павличко).
- 7) Життя в неволі нічого не варте відказав Максим краще смерть! (І. Франко).

Варіант 2

1. Позначте рядок, у якому складносурядне речення відкритої структури:
 - А Ой рад би я, матусенько, скоріше вернуться, та щось мій кінь вороненький у воротах спіткнувся (Н. тв.)
 - Б Тумани бродять попід вербами, як сиві велетні-діди, а промінь пригорщами черпає глибінь червоної води (Г. Світличка).
 - В Я весну ту люблю, та не світить мені зоря тиха блаженства й любові (Х. Алчевська).
 - Г Не знайшов я золотого схову, ані топірця, ані клейноду, та знайшов я пісню барвінку, найдорожчий скарб мого народу (Д. Павличко).
 - Д Погасне день і спопеліє ніч, та охолоне повногруде літо (О. Ольжич).
2. Позначте рядок з протиставним складносурядним реченням, у якому вид протиставлення – компенсуюче:
 - А Моя любов чолом сягала неба, а Гриць ходив ногами по землі (Л. Костенко).
 - Б Моя хата не має ганку, зате вона має тепло і любов (Г. Чубач).
 - В Я вірю в кращий час, але душа болить! (В. Самійленко).
 - Г Ледь помітний північний вітрець відсвіжував обличчя, а гребені барханів майже не курилися (З. Тулуб).
 - Д ...Дочка вечерять подає, а мати хоче научати, так соловейко не дає (Т. Шевченко).
3. Позначте складнопідрядне речення розчленованої структури:
 - А Ті, що народжуються раз на століття, умерти можуть кожен день (Л. Костенко).
 - Б В'яне серце моє од щасливих очей, що горять в тумані наді мною... (В. Сосюра).
 - В Хто робить багато справ нараз, той не зробить жодної гаразд (Н. тв.)
 - Г Мала зозуля все кує мені, щоб я не сміла більше сумувати (Г. Чубач).
 - Д В кінці греблі шумлять верби, що я насадила. Нема того козаченька, що я полюбила (Н. тв.).

4. Позначте складнопідрядне речення, у якому сполучний засіб що є сполучником:
- А Так мені чогось сумно й боязко, що аж серце моє мре (М. Вовчок).
 - Б Климко переніс із гуртового барачного погребка ті запаси, що вони мали з дядьком про осінь (Г. Тютюнник).
 - В І той горіх, що з туги всох за нею, мені у тому слові шелестить (Б. Олійник).
 - Г Невдовзі таки знайшли велику миску меду, що була схована в княжій медовні (С. Покровський).
 - Д Це все було в двадцятому столітті, що грозами над нами пронеслось (В. Симоненко).
5. Позначте складнопідрядне речення з підрядним місця (у всіх реченнях сполучним засобом є слово де):
- А Любити жінку, цілувати слід, де йшла вона і думала про мене (М. Сингаївський).
 - Б Я славлю злотокоосу осінь, де смуток мій – немов рубін... (М. Драй-Хмара).
 - В Де б'ють у берег сині води, він, найясніший між співців, сидів край моря, ждав погоди, манив вітрила кораблів (М. Рильський).
 - Г Любити жінку – відкривати світ, де святом зацвітає все буденне (М. Сингаївський).
 - Д Я вернувся в ту синь Дніпра, де сонце розвиднює тьму (П. Усенко).
6. Позначте складнопідрядне речення з підрядним з'ясувальним (в усіх реченнях сполучним засобом є слова звідки, куди):
- А Я вернувся в ту синь Дніпра, звідки сонце розвиднює тьму (П. Усенко).
 - Б Я дивлюся на хрести й уявляю собі, куди сягала їхня тінь... (Г. Тютюнник).
 - В І все ж Василь повернувся туди, звідки привели його дороги на Донбас (З газ.).
 - Г Думкою за любими синами вона йшла, куди ішли вони (М. Бажан).
 - Д Мав ще одне пристанище, куди тікав щоразу (В. Шевченко).
7. Позначте складносурядне речення, між частинами якого не треба ставити кому (розділові знаки пропущено):
- А Вечоріло і тіні від висот вже запалювали міжгір'я (О.Гончар).
 - Б Низенький чоловік махнув рукою і машина зупинилась, від'їхавши трохи вперед (О.Копиленко).
 - В Коли-не-коли блискавиця з-за гори поморгувала та роздавався глухий поклик далекого грому.
 - Г І ти ясна і я прозорий і душі наші – мов пісні.
 - Д Хмари плинули над Сулою і на них відлітала весна (В.Симоненко).

8. Установіть відповідність між складнопідрядними реченнями та типами їх підрядної частини:

- А – підрядне умови;
- Б – підрядне способу дії;
- В – підрядне означальне;
- Г – підрядне місця;
- Ґ – підрядне з'ясувальне.

А	
Б	
В	
Г	
Ґ	

- 1) Я чув, як дихав сонний ліс у прохолодному тумані (О. Довгий).
- 2) Я єсть народ, якого правди сила ніким звойована ще не була (П. Тичина).
- 3) Якби мені сила та воля, жив би без горя (Нар. творчість).
- 4) Соборна Україно, всі храми твої відбудуєм, щоб лунами дзвонів сягнути духовних вершин (С. Шевченко).
- 5) Україна моя починається там, де доля моя усміхається (П. Осадчук).
- 6) Не говори пишно, щоб тобі на зле не вийшло (Нар. творчість).
- 7) Людина прагне до щастя одвічно, як ріки в долини (М. Нагнибіда).

9. Установіть відповідність між складнопідрядними реченнями та типами їх підрядної частини:

- А – підрядне допустове
- Б – підрядне з'ясувальне
- В – підрядне способу дії
- Г – підрядне означальне
- Ґ – підрядне наслідкове

А	
Б	
В	
Г	
Ґ	

- 1) Всі Тимкові товариші були на роботі, так що до нього ніхто не приходив (Г. Тютюнник).
- 2) Якби оті проміння золоті у струни чарами якими обернути, я б з них зробила арфу золоту (Л. Українка).
- 3) Розстеле зоряну хустинку, розкриє чорний хліб землі і стане слухать, як з долини клеочуть перші журавлі... (Є. Гуцало).
- 4) Ви маєте мислити й відчувати на рівні тієї краси, якою вас наділила природа (Є. Гуцало).
- 5) Навіть на цих благодатних землях ще, здається, ніколи не родило так, як цього літа вродило (О. Гончар).
- 6) Додому я приїхав пізно, коли вже місяць росив на ясени вологе срібло (М. Стельмах).
- 7) Кайдашиха не говорила з Мотрею по три дні, хоч Мотря вже не сміла варити собі обід окремо (І. Нечуй-Левицький).

10. Позначте складне безсполучникове речення, між частинами якого треба поставити тире (розділові знаки пропущено):

- А Вогнем палає виднокруг земля світлішає довкола (С. Воскресенко).
- Б Поле не оране вівці не лічені пастух рогатий (Н. тв.).
- В Діждали Луки ні хліба ні муки (Н. тв.).
- Г Не хватайте озлоблених у тюрми вони самі собі тюрма (П. Тичина).

Д Камінь тліє точиться незримо молодість вітрами лине в ніч
(А. Малишко).

11. Позначте складнопідрядне речення з неоднорідною (паралельною) супідрядністю:

А Я в людей не проситиму сили, я нікого в житті не просила, як не просять гранітні схили, щоб у спеку дощі їх зросили (Л. Костенко).

Б Бо пам'ятайте, що на цій планеті, відколи сотворив її пан Бог, ще не було епохи для поетів, але були поети для епох (Л. Костенко).

В Було це десь там, біля Таврії, в степах, де гнеться ковила, де обрй піниться отарою... (Л. Костенко).

Г Голубіє земля, оповита прозорим серпанком, хвилі кидає в берег море важке і зелене (О. Ольжич).

Д І десь в ті дні, несміло, випадково, хоч я вже й пісню склала не одну, печаль моя торкнула вперше слова, як той кобзар торкнув її струну (Л. Костенко).

12. Позначте речення, що відповідає такій характеристиці: складне речення з різними видами зв'язку (сполучниковим і безсполучниковим):

А Хоч і втомилася Леся з дороги, але після обіду пішла з Маргаритою, старшою дочкою Комарових, гуляти містом: старовинне, воно мало багато привабливих куточків (М.Олійник).

Б Коли вони поминули ставок, де заспокійливо й сонно сюсюкали гуси, й увійшли в левади з рясними кущами калини понад стежкою – туманна сутінь густіш їх обгорнула вогкістю й холодом (М.Івченко).

В Куди він лігає, що його радує і що смутить – нічого про це матері не відомо (О.Гончар).

Г А з неба місяць так і сяє; і над водою, і над гаєм, кругом, як в усі, все мовчить (Т.Шевченко).

Д Пора була весняна, ранішнє сонце так любо світило, не пекло, а гріло; поля зеленіли, як рута... (П.Мирний).

13. Позначте складнопідрядне речення з послідовною підрядністю:

А Небесна долина з небесної сині небесно благає шовкову траву, щоб та нашептала скорботній людині, що вічність впадає в журбу світову (Г. Чубач).

Б А коли ллють дзвін, то пускають по світах якусь поголоску, Аби дзвони були голосними (С. Пушик).

В А доки мову маєш, ти людина, що може пісню волі завести (Д. Павличко).

Г Я тут живу. На добрій цій землі, де йдуть дощі і дозріває колос, де білим цвітом облітають дні і став піснями мій жіночий голос (Г. Чубач).

Д Коли однієї бурної ночі налетів дужий шквал і море почало в гніві битись під нею, скеля вже не витримала (О. Ольжич).

14. Позначте безсполучникове складне речення, між частинами якого треба поставити тире:

- А Анка тремтить на порозі її ложниці постала тінь (Р. Іваничук).
- Б А серце зрозуміло цю тривогу його майбутності дають дорогу (М. Сингаївський).
- В Везе мені, мій вчителю, везе мої пісні в мені не повмирили (Г. Чубач).
- Г А вправо ступиш прірва і провал, і знову сплеск (О. Ольжич).
- Д Сталось диво тоді камінець засіяв і промінням ясним всіх людей здивував... (В. Самійленко).

15. Установіть відповідність між реченнями з прямою мовою та їх схемами:

- А „П!” – а.
- Б „П, – а. – П”.
- В „П! – а: – П?”
- Г А: „П?”
- Д А: „П!”

А	
Б	
В	
Г	
Д	

1. А через кілька днів він запитував її мов дівча Чи не заборонила вам матуся листуватися зі мною?
2. Бо тільки закоханий має право людиною зватися писав Олександр Блок.
3. Одержав Вашого листа писав Олександр Блок закоханий в нього Єлизаветі Піленко. Я вірю йому дякую і цілую Ваші руки. Інших слів у мене немає.
4. Ну, чого тобі Михайлику? тихо ласкаво питається мати й гладить рукою мою голову.
5. Оце так! оторопів Ярослав потім запитав грубо щоб приглушити власні болі: А ще кого ти любиш?
6. Тут всі зашуміли мов хвилі морські Ходімо, здобудемо волі!
7. О Михайлик до нас прийшов! з такою радістю говорить Мар’яна ніби я її найближчий родич.

ТЕМИ ДЛЯ РЕФЕРАТІВ І ВИСТУПІВ

1. Складні випадки керування в українській мові.
2. Семантико-стилістичні та синтаксичні функції часток.
3. Синтаксичні синоніми прийменникових та безприйменникових слово-сполучень.
4. Синтаксична синонімія простих ускладнених речень і складних (складно-сурядних, складнопідрядних).
5. Узгодження присудка з підметом у числі.
6. Варіанти форм іменної частини складеного присудка.
7. Узгодження означень та прикладок у роді, числі та відмінку.
8. Стверджувальні і заперечні речення (на матеріалі творів українських письменників).
9. Різновиди питальних речень у поетичній творчості Лесі Українки.
10. Синтаксичні особливості мови ділових документів.
11. Синтаксичні особливості наукового мовлення.
12. Стилістична роль однорідних членів речення в художньому мовленні. Полісиндетон і асиндетон.
13. Парцеляція як стилістичний прийом в художньому мовленні.
14. Формування культури мовлення учнів під час вивчення синтаксису.
15. Сполучник чи сполучне слово?
16. Складні речення з різними видами зв'язку (на матеріалі художніх творів письменника).
17. Інфінітив у функції головних та другорядних членів речення (на матеріалі художніх творів письменника).
18. Діалог та полілог в художньому мовленні (на матеріалі творів письменника).
19. Інтонування речень – важлива складова культури мовлення.
20. Стилістичні особливості звертань.
21. Стилістичні особливості вставних та вставлених конструкцій.
22. Стилістичні помилки, що трапляються при побудові речень і способи їх уникнення.

З М І С Т

Анотація до навчальної програми	3
Робочий план	4
Критерії оцінювання модулів	5
Структура навчальної дисципліни	6
V семестр	
Плани лекцій	7
Плани практичних занять	14
VI семестр	
Плани лекцій	23
Плани практичних занять	30
Схеми синтаксичного розбору	38
Питання до заліку та екзамену	43
Зразки самостійних робіт з теми „Просте речення”	45
Зразки самостійних робіт з теми „Складне речення”	56
Речення для повного синтаксичного розбору	70
Тести. Словосполучення. Просте речення	74
Тести. Складне речення	81
Теми для рефератів і виступів	90

Методичне видання

**ГЛАДІНА Галина Іванівна
РАЙСЬКА Любов Григорівна**

**Вивчення синтаксису сучасної
української літературної мови
за кредитно-модульною системою**

Методичний посібник

Комп'ютерна верстка та макетування *О. Полковник*
Технічний редактор *О. Полковник*

Гладіна Г.І., Райська Л.Г.

Г 52 Вивчення синтаксису сучасної української літературної мови за кредитно-модульною системою: Методичний посібник. – Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет, 2007. – 92 с.

**УДК 81'342+81'35:811.161.2 (075)
ББК Ш 141.1-923.2**

Підписано до друку 06.09.07. Формат 60×84 1/16.
Папір офсетний. Друк на різнографі.
Ум. друк арк. 5,65. Обл.-вид. 4,53.
Наклад 100 прим. Зам. № 218.
Редакційно-видавничий відділ ЧДПУ імені Т.Г.Шевченка.
14013, вул. Гетьмана Полуботка, 53, к. 208.
Тел. 65-17-99.